

Eevi Kumlin

**SUKUPUOLEN RAKENTUMINEN
JA REPRESENTAATIO
STAND UP –KOMIIKASSA**

Feministinen poststrukturalistinen diskurssianalyysi

TIIVISTELMÄ

Eevi Kumlin: Sukupuolen rakentuminen ja representaatiot stand up –komiikassa – Feministinen poststrukturalistinen diskurssianalyysi
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2024

Tässä tutkielmassa tarkastelen sukupuolten rakentumista stand up -koomikoiden puheessa. Stand up -komiikka on suosittu, mutta Suomessa vain vähän tutkittu viihteen laji. Aiemmistä sukupuolta ja huumoria yhdistävistä tutkimuksista käy ilmi seksistisen vitsailun kytkökset miessukupuolen rakentumiseen ja maskuliinisen valtahierarkian uusintamiseen. Naisilla vastaavanlaisen vitsailun suosimisen on todettu olevan yhteydessä sisäistettyyn naisvihaan, mutta naiskoomikoiden on osoitettu myös kritisoivan valta-asetelmia parodioinnin keinoin. Nämä ovat kiinnostavia huomioita aikana, jolloin keskustelut tasa-arvosta, naisvihasta ja cancel-kulttuurista ovat ajankohtaisia.

Aineistonani toimii Stand Up! -nimisen televisiosarjan vuonna 2019 kuvattu kausi, jota analysoin feministisen poststrukturalistisen diskurssianalyysin keinoin. Laajana viitekehystenäni toimii siis feministinen poststrukturalismi, jonka mukaan sukupuoli ja siihen liittyvät valtasuhteet rakentuvat sosiaalisesti ja tilanteisesti.

Tavoitteenani on selvittää, millaisin puhetavoin koomikot rakentavat sukupuolta sekä millaisia merkityksiä sukupuolelta saavat kyseisissä puhetavoissa. Tarkastelen siis sekä sukupuolta tuottavia diskursseja että näiden diskurssien uusintamia sukupuolten representaatioita. Kiinnitän huomioni subjektipositioihin, joihin koomikot asettuvat eri puhetapojen sisällä tuottaessaan sekä omaa että muiden sukupuolta. Ajattelunani ohjaa kiinnostus siitä, miten samoissa diskursseissa asetutaan keskenään erilaisiin sekä mahdollisesti vallasta ja merkityksistä kamppaileviin positioihin.

Muodostin aineistostani kolme päädiskurssia, jotka nimesin luonnollisen eron diskurssiksi, heteronormatiivisuuden diskurssiksi ja hegemonisen vallan diskurssiksi. Päädiskurssit muodostuvat kahdesta tai kolmesta aladiskurssista. Luonnollisen eron diskurssia kuvaa käsitys dikotomisesta sukupuolesta, jossa sukupuolten rakentuminen perustuu tiukalle vastakkainasettelulle luonnollisina pidettyihin itsestäänselvyksiin nojaten. Heteronormatiivisessa diskurssissa sukupuoli rakentuu suhdepuheen kautta, jossa romanttinen tai seksuaalinen oletusarvoisesti heterosuhde näyttäytyy tavoiteltavana ja sukupuolitettua subjektia keskeisesti määrittelevänä asiana. Hegemonisen vallan diskurssia kuvaa valtasuhteiden hierarkia, jossa valkoinen kyvykäs heteromies edustaa hierarkian huippua ja muut subjektit näyttäytyvät tälle alisteisina.

Diskurssien uusintamat representaatiot mukailevat stereotyyppisiä ja perinteisiä käsityksiä sukupuolten ominaisuuksista ja sukupuolirooleista, vaikka ajoittain koomikot pyrkivät myös horjuttamaan totuttuja oletuksia. Representaatiot rakentuvat kuitenkin pitkälti seksististen ja naisvihamielisten taustaoletusten ympärille, mikä saa naissukupuolen näyttäytymään toissijaisena ja vähempiarvoisena miessukupuoleen verrattuna. Stand up -koomikoiden humoristiseksi tarkoitettun puheen voi nähdä osaltaan normalisoivan ja ylläpitävän yhteiskunnan rakenteellista naisvihaa.

Avainsanat: stand up -komiikka, sukupuoli, feminismi, poststrukturalismi, representaatio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Huumori osana sukupuolen ja epätasa-arvon rakentumista	3
3	Feministinen poststrukturalismi	5
3.1	Poststrukturalismi ja subjektipositiot	5
3.2	Feministinen teoria	6
3.3	Representaatio	8
4	Tutkimusasetelma	9
4.1	Tutkimuskysymys	9
4.2.	Aineisto	9
4.3	Tutkimusmenetelmä	10
4.4	Tutkimusetiikka	12
5	Tulokset	14
5.1	Luonnollisen eron diskurssi	14
5.2	Heteronormatiivinen diskurssi	19
5.3	Hegemonisen vallan diskurssi	22
6	Johtopäätökset	28
	Lähteet	34

1 Johdanto

Viime vuosina tasa-arvokeskustelu on saanut uudenlaista sisältöä, kun mediassa on alettu puhua yhä enemmän yhteiskunnan eri osa-alueilla näkyvästä naisvihasta ja seksismistä. 2020-luvun kansaa puhututtaneita aiheita ovat olleet esimerkiksi pääministeri Sanna Marinin kohtaama sukupuoliin perustuva arvostelu, sosiaalisessa mediassa suuria katselukertoja kerännyt naisvihamielisistä puheista tunnettu entinen potkunyrkkeilijä Andrew Tate sekä tasa-arvon nimeen vanova suurta suosiota saanut Barbie-elokuva. Samaan aikaan naisvihan käsite on yleistynyt muutamassa vuodessa osaksi arkipäiväistä kieltä saaden yhä useamman havahtumaan siihen pohjautuviin ajatuksiin ja käytäntöihin omassakin elämässään. Manne (2017) määrittelee naisvihan eli misogynian patriarkaatin mukaisten normien toteutumista valvovaksi rakenteelliseksi voimaksi, joka perustuu odotusten mukaisesti käyttäytyvien ”hyvien naisten” erotteluun ”huonoista naisista”. Sen sijaan seksismin ideologia perustuu patriarkaalisen järjestyksen mukaisten käytäntöjen oikeuttamiseen järkeistämällä sukupuolten välisiä eroja luonnollisina itseäänselvyyksinä. (Em. 78–80.) Yhdessä yhteiskunnan naisviha ja seksismi siis pyrkivät sekä määrittelemään reunaehdot oikeanlaiselle, miehen vastakohtaa edustavalle, naiseudelle, että oikeuttamaan eriarvoistavat käytännöt tähän ”luonnolliseen” eroon nojaten. Naisvihamielistä ja seksististä kieltä vastustavasta feministisestä liikehdinnästä on tullut yhä tavallisempaa ja julkisempaa, mutta se on herättänyt myös vastarintaa: 77,9 % Perussuomalaisten kuntavaaliehdokkaista oli Iltalehden (2023) vaalikoneessa sitä mieltä, ettei mitään saa enää sanoa. Kyseinen narratiivi heijastelee huolta ”liian pitkälle” menneestä tasa-arvosta, mikä luo vastakkainasettelua muutosta tavoittelevien ja sitä pelkävien välille.

Aihe herättelee pohtimaan naisia alentavan puheen oikeutusta huumoriin vedoten. Saako mistään enää vitsailla? Tässä kandidaatintutkielmassa tartun tähän aihepiiriin tarkastelemalla suomalaisten stand up -koomikoiden tuottamaa kuvaa sukupuolista feministisestä näkökulmasta käsin kiinnittäen huomioni vitsailun sisältämään mahdolliseen eriarvoistavaan puheeseen. Millaisiksi sukupuolet, niiden valta-asemat ja merkitykset rakentuvat humoristiseksi tarkoitettussa puheessa? Aihetta on tärkeä tutkia, sillä stand up on suosittu viihteen muoto, mikä näkyy tunnetuimpien koomikoiden suurena seuraajakuntana sosiaalisessa mediassa sekä lukuisten vuosittain järjestettävien komediatapahtumien suosiona. Tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa tavoiteltaessa ei siis ole yhdentekevää, kuinka sukupuolista vitsaillaan julkisesti.

Tällä hetkellä julkiseen keskustelukulttuuriin liitetään usein niin sanottu cancel-kulttuuri ja sen myötä pelko ”canceloiduksi” joutumisesta. Paul du Quenoy (2021, 6) kuvailee cancel-kulttuuria haitalliseksi sananvapautta rajoittavaksi ja yleistä pelkoa aiheuttavaksi nykypäivän ilmiöksi, jossa yksittäisen ihmisen mahdollisuus näkyä ja kuulua voidaan eliminoida poikkeavien tai ”häiritsevien” julkisten mielipiteiden takia. Suomalaisessa kontekstissa cancel-kulttuuria on käsitelty viime vuosina useiden opinnäytetöiden osalta (mm. Takkinen 2022), ja aiheeseen on tartuttu myös median toimesta. Ylen artikkelissa (2021) cancel-kulttuurin kerrotaan tarkoittavan arkikielessä joko nettiaktivismia, joka velvoittaa ihmisiä ottamaan vastuun sanoistaan canceloinnin eli boikotoinnin uhalla tai julkista pelon leimaamaa keskustelukulttuuria, joka saa ihmisiä vaikenemaan. Paradoksaalista on, että stand up -komiikassa sen sijaan kukoistaa edelleen musta huumori, jonka varjolla voidaan esimerkiksi lujittaa seksistiä stereotypioita ja vitsailla vähemmistöjen kustannuksella. Tässä tutkielmassa paneudun nimenomaan stand up -komiikkaan, koska koen tärkeäksi tehdä erontekoa arkipuheessa esiintyvän vitsailun ja etukäteen suunnittelun julkisen komiikan välille. Toisin kuin arkipäivän vuorovaikutuksessa, koomikoilla on aikaa suunnitella sanomisiaan ja punnita esimerkiksi sukupuoleen perustuvan vitsailun soveltuvuutta esityksiinsä etukäteen. Tämä suunnitelmallisuuden aspekti tekee stand up -koomikoiden esitysten purkamisesta erityisen mielenkiintoista ja merkittävää niin suhteessa cancel-kulttuuriin kuin naisvihan ilmiöönkin. Lisäksi stand up -komiikkaan ei ole suomenkielisissä tutkimuksissa tartuttu sukupuolinäkökulmasta opinnäytetöitä lukuun ottamatta, ja laajemminkin tutkimusta sukupuolen ja huumorin yhteyksistä on tehty suomen kielellä varsin niukasti verrattuna kansainväliseen tutkimukseen.

Aloitin tutkielmani esittelemällä aikaisempaa tutkimusta, joka yhdistää huumoria ja stand up -komiikkaa sukupuolen, naisvihan ja seksismin teemoihin. Seuraavaksi siirryn käsittelemään tutkielmani teoreettista viitekehystä eli feminististä poststrukturalismia. Kerron ensin poststrukturalistisen ajattelutavan lähtökohdat, jonka jälkeen esittelen tutkielmaani ohjaavan feministisen ajattelun periaatteet. Ohessa esittelen myös viitekehykseeni keskeisesti liittyvät ja tutkielmaani tarkentavat subjektiposition ja representaation käsitteet. Seuraavaksi käyn läpi tutkimusasetelmani eli tutkimuskysymykseni, tutkimusaineistoni, tutkimusmenetelmäni ja aineiston analysointiprosessini sekä tutkimuseettiset kysymykset. Tämän jälkeen esittelen analyysini tulokset ja lopuksi kokoan tulosteni pohjalta johtopäätökset sekä pohdin niiden merkitystä.

2 Huumori osana sukupuolen ja epätasa-arvon rakentumista

Vitsailua on pidetty perinteisesti olennaisena osana maskuliinista vallankäyttöä, mikä käy ilmi esimerkiksi *Lads and Laughter: Humour and the production of heterosexual hierarchies* -nimisestä klassikkoartikkelista. Artikkelissaan Kehily & Nayak (1997) osoittavat, kuinka poikien maskuliinisen identiteetin rakentuminen perustuu keskinäiselle valtakamppailulle, jossa pyritään ajoittain seksismin, häirinnän ja väkivallan puolellekin venyvän vitsailun avulla erottautumaan ”toisista” eli naisista, vähemmistöistä ja feminiinisinä pidetyistä alisteisista maskuliinisuuksista. Tämä toimii poikien keinona tavoitella keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja turvata näin myös oma asemansa heteroseksuaalisessa maskuliinisuuksien hierarkiassa (em. 1997). Toisin sanoen karskilla vitsailulla ja sen sietämisellä myös itseen kohdistuvana ikään kuin neuvotellaan kuulumisesta ”oikeiden” poikien ryhmään. Samankaltaisia tuloksia on saatu myös aikuisia yliopistossa opiskelevia miehiä tutkittaessa. Hunt & Gonsalkorale (2014) tutkivat miesten taipumusta kertoa netin välityksellä seksistisiä ja häiritseviä vitsejä keskustelukumppanina olevalle naiselle. He havaitsivat, että ne miehet, jotka ihannoivat suuresti maskuliinisuuden normeja kuten tunteettomuutta, valtaa, statusta ja riskinottoa, kertoivat eniten seksistisiä vitsejä. Miehet myös lisäsivät häiritsevää käytöstä toisen miehen hyväksynnän ja kannustuksen innoittamana. (Em. 23.)

Haitallisella ja häiritsevällä vitsailulla näyttäisi siis olevan kytköksiä sekä normatiivisen maskuliinisuuden ihanteen että sisäryhmän hyväksynnän tavoitteluun miehillä. Erityisen haitallisen ilmiöstä tekee Ryanin & Kanjorskin (1998) osoittama seksistisen huumorin yhteys todellisiin asenteisiin, uskomuksiin ja toimintaan. Ryan ja Kanjorski löysivät tutkimiltaan miehiltä merkittävän yhteyden seksistisestä huumorista pitämisen ja raiskausmyytteihin (ks. Burt 1980) uskomisen sekä itse raportoidun väkivaltaisen toiminnan todennäköisyyden väliltä. Vastaavaa yhteyttä ei löydetty naisilla, vaikkakin naisten kohdalla seksistisen huumorin suosimisen ja naisvihamielisten asenteiden todettiin olevan yhteyksissä toisiinsa. Naisten ja miesten myös todettiin kertovan kyseisiä vitsejä yhtä todennäköisesti, mutta miehet kokivat ne vähemmän haitallisiksi kuin naiset. (Ryan & Kanjorski 1998.) Maskuliinisuutta ihannoiva ja feminiinisyttä alistava vitsailu voidaan siis käsittää tapana rakentaa maskuliinista subjektia, ja samanaikaisesti ylläpitää sekä toimia osoituksena yhteiskunnan rakenteellisesta, myös sisäistetystä, naisvihasta.

Tässä tutkielmassa tarkastelen humoristista puhetta stand up -komiikan kontekstissa. Antti Lindfors (2019) määrittelee stand up -komiikan olevan yksi nykypäivän suosituimmista suullisen sana- ja lavataiteen lajeista, jossa käsikirjoitettua ja harjoiteltua komiikkaa tuotetaan vuorovaikutuksessa yleisön kanssa. Etukäteissuunnittelusta huolimatta stand up -koomikot pyrkivät spontaanisuuden ja välittömyyden vaikutelmaan, mikä tekee yksilöllisen persoonan ja koomikon tyyppihahmon välisestä rajanvedosta häilyvää. Lindfors toteaa stand up in olevan ”aikamme kuva”, sillä se usein käsittelee ajan mukaisella tavalla yhteiskunnallisia ongelmia ja eri identiteettien аспектеja, kuten luokkaa, uskontoa, ”rotua”, sukupuolta ja seksuaalisuutta. (Em. 2019.) Sisäistetyn naisvihan näkökulmasta on mielenkiintoista, että nimenomaan stand up -komiikkaa käsittelevissä tutkimuksissa naiskoomikoiden on todettu käyttävän itseensä kohdistuvaa alentavan kuuloista huumoria päinvastaisesti: tavoitteenaan kritisoida epätasa-arvoa, sukupuolistereotypioita ja naiseuden rooliodotuksia parodioinnin keinoin (Bernabéu 2019; Gilbert 1997; Mintz 1985).

Bernabéu (2019) osoittaa naiskoomikoiden rakentavan sukupuoltaan stand up -esityksissään hierarkioita purkaen ja vaihtoehtoisia identiteettejä luoden. Naiset esimerkiksi nauravat itseään väheksyville vitseille, mikä toimii keinona määrittää itse aika ja paikka naurulle, ja kääntää näin alistettu asema valta-asemaksi. He myös onnistuvat huvittamaan yleisöä vitsailen tabuista ja vakavistakin aiheista, kuten sukupuolittuneesta väkivallasta. Bernabeun mukaan huumori toimii tehokkaana keinona lisätä tietoisuutta ja saada yleisö pohtimaan tärkeitä asioita helposti lähestyttävällä tavalla. (Em. 2019.) Naiskoomikoiden tapa vitsailla on kuitenkin Bernabeun sanojen mukaisesti ”kaksiteräinen miekka”, sillä vaikka tarkoitus olisi kritisoida epätasa-arvoa ja stereotypioita niitä näkyväksi tekemällä, saattaa kyseinen huumori päätyä myös tahattomasti uusintamaan haitallisia rakenteita (Bernabéu 2019; Ruiz-Gurillo 2019).

Naisvihan ilmiön ajankohtaisuuden vuoksi on mielenkiintoista tutkia sekä maskuliinisen, että feminiinisen subjektin rakentumista yhtäaikaaisesti samassa kontekstissa. Siksi otan tarkasteluni kohteeksi molempia sukupuolia oletetusti edustavien koomikoiden stand up -esityksiä. Tämä mahdollistaa naisvihan huomioimisen kokonaisvaltaisesti: sekä osana maskuliinista vallankäyttöä, että mahdollista sisäistettyä naisvihaa naiskoomikoiden puheessa. Toisaalta tutkielmani mahdollistaa myös valtasuhteita uudelleenmäärittelevän puheen huomioimisen osana koomikoiden vitsailua. Onkin kiinnostavaa tarkastella, pyrkivätkö koomikot horjuttamaan sukupuolistereotypioita huumorin keinoin, ja onko tämä pyrkimys sukupuolten hierarkian takia vain naiskoomikoiden itsensä vastuulla.

3 Feministinen poststrukturalismi

Tutkielmani laajana viitekehystenä toimii feministinen poststrukturalismi. Ajatteluani ohjaa siis poststrukturalismin ohella tavoite feministisestä tiedon tuottamisesta. Tätä teoreettista lähtökohtaa sovellan Baxterin (2003) kehittämän feministisen poststrukturalistisen diskurssianalyysin avulla, johon palaan tämän tutkielman menetelmäosiossa. Avaan seuraavaksi tarkemmin tätä viitekehystä käsittelemällä ensin poststrukturalismia ja siihen olennaisesti liittyvää subjektiposition käsitettä. Sen jälkeen kerron feministisen ajattelun ja tietämisen peruserätyksistä. Nostan myös esiin representaation käsitteen keskeisenä feministisen analyysin apuvälineenä mediaa ja kulttuurintuotteita tutkittaessa.

3.1 Poststrukturalismi ja subjektipositiot

Poststrukturalismi tai jälkistrukturalismi on kriittinen jatkokehittäminen strukturalistiselle ajattelulle, jonka selitysvoima perustuu valmiisiin rakenneteorioihin sosiaalisen todellisuuden rakentumisen taustalla. Poststrukturalismissa sen sijaan korostetaan diskursiivisuuden ja toiston merkitystä sosiaalisen todellisuuden uudelleenrakentumisessa tietyssä sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissaan. Diskurssien ajatellaan aina edeltävän todellisuutta, tietoa, subjektia ja niihin liittyvää valtaa. (Jokinen 2015, 135.) Koska diskurssit edeltävät subjektia, tapahtuu sukupuolen rakentuminen sukupuolidiskurssien rajaamana asemoitumalla siinä hetkellä saatavilla olevaan maskuliiniseen tai feminiiniseen subjektipositioon (em. 136).

Poststrukturalismin mukaisesti en pyri määrittelemään sukupuolta valmiiden rakenteiden avulla, kuten strukturalismin nojaten tekisin. En siis lähesty sukupuolen rakentumista johonkin tiettyyn teoriaan nojautuen, vaan pyrin tarkastelemaan, kuinka sukupuolitettu subjekti tulee olemaan olevaksi siinä nimenomaisessa kontekstissa, jossa sitä diskursiivisesti rakennetaan. Jokista (2015, 135) lainaten ja hänen esimerkkiään seuraten tarkastelen diskursiivista maskuliinisuutta hegemonisen maskuliinisuuden sijaan, jälkimmäisen ollessa itsessään sosiaalisesti rakennettu valmis kategoria ja konstruktio. Diskursiivinen maskuliinisuus on joustavasti jatkuvassa muutoksen tilassa ja näin ollen maskuliinisella subjektilla ei ole olemassa mitään stabiilia tai perustavaa laatua olevaa olemusta, johon sen voisi katsoa palautuvan (em. 136).

Stand up -komiikan analysoinnissa koen subjektiposition käsitteen otolliseksi, koska se sallii ristiriitaisetkin position vaihtamiset, jotka ovat riippuvaisia kontekstisidonnaisista valtasuhteista (Baxter 2015, 1). Diskursiivisesti rakentuva maskuliininen tai feminiininen subjektipositio voi tarjota selitysmallin tilanteisiin, joissa esimerkiksi sama koomikko kertoo seksistisiä vitsejä show'ssaan, mutta arkielämässä sanoo kannattavansa tasa-arvoa (vrt. Keskinen, 2005; sit. Jokinen 2015, 136). Olen siis avoin sille ajatukselle, että esimerkiksi maskuliinisuus voi näyttäytyä humoristiseksi tarkoitettussa esityksessä erilaisesta subjektipositioista käsin kuin arkipäiväisessä puheessa. Tämän takia koen oman diskursiivisen lähestymistapani soveltuvan hyvin tutkittaessa huumorin yhteyttä sukupuolen rakentamiseen. Lisäksi mielestäni on tärkeää ottaa tarkastelun kohteeksi myös feminiinisen subjektin rakentuminen komiikassa. Tarkoitukse- nani onkin tarkastella niitä huumorissa esiintyviä diskursseja, jotka rakentavat niin maskuliinista kuin feminiinistäkin subjektia sekä kaikkea siltä väliltä.

Tässä tutkielmassa pyrin siis ikään kuin rakenteilla selittämisen sijaan selittämään rakenteet itsessään mikrotasolta käsin. Olen kiinnostunut siitä, millaisin diskurssein sukupuolta rakennetaan stand up -koomikoiden puheessa eli toisin sanoen, millaiset puhettavat edeltävät sukupuolitetun subjektiposition omaksumista. Minua kiinnostaa, miten samojen diskurssien sisällä asetutaan keskenään erilaisiin sekä mahdollisesti vallasta ja merkityksistä kamppaileviin positioihin.

3.2 Feministinen teoria

Tässä tutkielmassa sitoudun feministisen ajattelun peruseriaatteisiin hyödyntäen Liljeströmin (2004) ohjeistuksia feministisestä metodologiasta sekä Hardingin (1991) teoretisointia tietämisestä ja paikantumisesta. Koska pyrin tutkimuksellani paljastamaan huumoriin verhottua mahdollista seksististä ja syrjivää puhetta sekä siihen liittyviä valtasuhteita, astuu feministinen tietäminen keskeiseen asemaan. Liljeströmin (2004) mukaan tutkimuksesta tekee tieteenalasta riippumatta feministisesti orientoituneen vallitsevien normien, ihanteiden ja ajattelutapojen kyseenalaistaminen sekä piilevien tieto- ja valtasuhteiden paljastaminen ja haastaminen. Feministinen tutkimus huomioi tiedon tuottamisen haasteita monipuolisesti; se kyseenalaistaa tiukan objektiivisuuden ihanteen ja totutut vastakkainasettelut. Tieto nähdään tutkijaansa paikantuneena sekä kyseiseen aikaan, paikkaan ja kontekstiin sidottuna. (Em. 11–21.)

Valkoista eurooppalaista heteromiestä on kautta aikojen pidetty koko ihmisyyden normina ja tästä poikkeavia subjekteja taas hierarkkisesti alisteisempina ”toisina” (Braidotti 2016, 677). Siksi vallalla oleva tietokin paikantunut vain kyseiseen dominoivaan tietämisen subjektiin sulkien pois lukuisia muita tietämisen tapoja. Tämä miehisestä näkökulmasta käsin tuotettu tieto on kuitenkin näyttäytynyt ”oikeana” ja objektiivisena. (Harding 1991, 138–163.) Sandra Harding ehdottaa ratkaisua tähän pulmaan teoretisoinnissaan ”vahvasta objektiivisuudesta” kirjoituksessaan ”*Strong Objectivity and Socially Situated Knowledge*” (1991). Hän ajattelee perinteisen objektiivisuuden käsitteen liian kapeana, sillä tavoitellessa yhtä ainoaa objektiivista totuutta tutkija tulee sulkeneeksi aina jotain ulkopuolelleen. Toisaalta objektiivisuuden käsite on myös liian laaja edellyttäessään kaikkien arvojen neutralointia. Siksi hän kritisoikin perinteistä objektiivisuuden ihannetta, jossa tavoitteena on saada arvoneutraali tutkimustulos. Näennäisellä neutraaliudellaan tutkija voi tulla hiljentäneeksi alistettujen ääniä vetoamalla siihen, että kaikki on ”suhteellista”. Siksi tutkijan tulisi sitoutua katsontakantaan, joka ajaa alistettujen ihmisten etua. Hardingin mielestä tutkimusta tulisi tehdä naisten maailmasta käsin, mikäli tavoitteena olisi saavuttaa paras eli ”vahvin” objektiivisuus. Tämä johtuu siitä, että mieskeskeisestä näkökulmasta käsin on haastavaa tavoittaa niitä huomionarvoisia seikkoja, jotka ovat naisille merkittäviä, mutta miesten silmissä huomaamattomia ja vähäpätöisiä. Toisin sanoen vahva objektivismi tarkoittaa siis sitä, että tutkija tiedostaa ja huomioi sen, kuinka hän itse hyötyy omista etuoikeuksistaan ja yhteiskunnan eriarvoistavista rakenteista, kuten seksismistä ja rasismista. (Em. 138–163.)

Vaikka feministisen tutkimuksen keskeinen tavoite on kritisoida hallitsevaa mieskeskeistä tietämisen tapaa ja purkaa sukupuolittunutta sortoa, on se myös intersektionaalista eli sukupuolen lisäksi myös muut risteävät erot huomioivaa. Horjuttamalla luonnollistettuja käsityksiä sukupuolesta, mutta myös esimerkiksi etnisyyksistä, luokasta ja seksuaalisuudesta, feministinen tutkimus pyrkii luomaan tilaa uudenlaisille tietämisen subjekteille. (Liljeström 2004, 12–13.) Myös tässä sukupuolen rakentumista käsittelevässä tutkielmassani tarkastelen valtasuhteita uusintavia ja niitä uudelleen määritteleviä positioita intersektionaalisesti. Huomioin siis, miten sukupuolen ja sukupuolieron rakentumisen lisäksi myös muut eriarvoisuudet vaikuttavat koomikoiden omaksumiin subjektipositioihin. Huomioin myös, että oma paikantunut tietämisen positioni nuorena naisena vaikuttaa tapaan tulkita sukupuoleen liittyvää huumoria. Lisäksi otan kirjoitusprosessini aikana huomioon, millaista uutta tietoa tuotan ja mitä vastakkainasetteluja mahdollisesti tulen uusintaneeksi tuottamallani tiedolla.

3.3 Representaatio

Representaatiolla tarkoitetaan jonkun objektin tai ihmisen uudelleen esittämistä esimerkiksi median kautta, jolloin representaatio tulee liittäneeksi kyseiseen asiaan tietynlaisia merkityksiä. Representaatiolla on sekä edustava, että tuottava luonne: esimerkiksi naissukupuolen representaatio televisio-ohjelmassa esittää naiseuden tietynlaisena, mutta myös uudelleen tuottaa kuvaa siitä, millaista naisuus on ja mitä se merkitsee. (Paasonen 2015, 40.) Naissukupuolen representaation voi siis ajatella olevan aikansa kuva, joka heijastaa yhteiskunnassa vallalla olevia naiseuteen liitettyjä normeja, arvoja ja käsityksiä. Samanaikaisesti se kuitenkin itse myös rakentaa ja lujittaa niitä.

Koen tärkeäksi pohtia tutkielmassani sukupuolta rakentavien diskurssien lisäksi myös sitä, mitä ne saavat aikaan. Koska aineistonani toimii media-aineisto, sopii representaation käsite hyvin sukupuolten saamien merkitysten analysointiin. Jos keskittyisin pelkkiin diskursseihin sukupuolen rakentajina, jättäisin mahdollisesti osoittamatta niiden lopputuleman eli representaatiot, joita diskurssit ylläpitävät. Stand upin uusintamia sukupuolten representaatioita on tärkeä tutkia, koska ne vaikuttavat yhteiskunnallisten asenteiden lisäksi myös yksilön tapaan kokea itsensä tietyn sukupuolen edustajana (Paasonen 2015, 46). Ajattelen tämän näkökulman olevan merkittävä etenkin identiteettiään vielä työstävien nuorten katselijoiden kannalta. Ei siis ole yhdentekevää, millaisiksi sukupuolten representaatiot televisio-ohjelmassa ja suosituissa viihteen lajissa rakentuvat.

Representaation käsite nivoutuu myös hyvin tutkielmani feministiseen viitekehykseen ja siihen liittyvään yhteiskunnalliseen eriarvoistavien rakenteiden purkamisen tavoitteeseen. Richard Dyer (1992,1) tiivistää representaatiota käsittelevässä teoksessaan: ” *Se, miten meidät nähdään määrittää osin sen kuinka meitä kohdellaan; se, kuinka me kohtelemme toisia, perustuu siihen miten me heidät näemme; tällainen näkeminen juontuu representaatiosta.* ” Stand upin tuottamat sukupuolten representaatiot voivat siis vaikuttaa ihmisten kohteluun oikeassa elämässä sen kautta, kuinka heidät representaatioissa näytetään. Näin ollen haitalliset, esimerkiksi naista esineellistävät representaatiot voivat osaltaan ylläpitää seksistisiä asenteita ja sitä kautta normalisoida epätasa-arvoistavia käytäntöjä, kuten naiseen kohdistuvaa seksuaalista häirintää.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on: Miten sukupuolta tuotetaan stand up -koomikoiden puheessa ja millaisia sukupuolten representaatiota puhetavat uusintavat?

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisin puhetavoin sukupuolta rakennetaan stand up -komiikassa sekä millaisia merkityksiä sukupuolet saavat kyseisissä puhetavoissa. Tarkastelen siis sekä sukupuolta tuottavia diskursseja, että näiden diskurssien uusintamia sukupuolten representaatioita. Kiinnitän huomioni subjektipositioihin, joihin koomikot asettuvat eri puhetapojen sisällä tuottaessaan sekä omaa, että muiden sukupuolta. Ajatteluni ohjaa kiinnostus siitä, miten samoissa diskursseissa asetutaan keskenään erilaisiin sekä mahdollisesti vallasta ja merkityksistä kamppaileviin positioihin.

4.2. Aineisto

Aineistona tutkimuksessani toimii Stand Up! -nimisen viihdeohjelman neljäs kausi, joka on kuvattu vuonna 2019. Stand Up! on Nelonen median televisiosarja, jonka neljättä kautta näytetään tutkielmani tekohetkellä eli syksyllä 2023 JIM-nimisellä televisiokanavalla. Se sopii siis ajankohtaisuutensa vuoksi hyvin tutkielmani aineistoksi. Ohjelmassa on kymmenen jaksoa ja yhden jakson kesto on noin 43 minuuttia. Yksittäisen jakson rakenne koostuu kuuden eri koomikon muutamien minuuttien pituisista esityksistä sekä välijuonnoista.

Katsoin kauden Ruutu-palvelusta ensin kokonaan läpi silmäillen sen soveltuvuutta aineistoksi, jonka jälkeen toisella katselukerralla valikoin jaksoista ne yksittäisten koomikoiden esitykset, joissa mielestäni merkityksellistettiin sukupuolta parhaiten. Tässä vaiheessa olin poiminut aineistosta 16 eri esitystä, joissa mielestäni selvimmin rakennetaan kuvaa sukupuolesta joko suoraan tai niin sanotusti rivien välissä. Ensimmäisellä puhetavalla tarkoitan tyyliä, jossa puhutaan esimerkiksi siitä ”millaisia me miehet olemme”, ”mitä tekisin, jos olisin päivän nainen” tai luodaan muulla tavoin selkeää erontekoa sukupuolten välille. Rivien välistä -puhetavalla tarkoitan hienovaraisempaa, ja mahdollisesti tiedostamatonta, tyyliä rakentaa sukupuolta. Tätä

tyyliä tavoittelin tutkijana tarttumalla esimerkiksi siihen, missä yhteyksissä sukupuoliutettuja sanoja, kuten vaimo tai tyttöystävä, käytetään sekä siihen, kuinka koomikot itse omasta sukupuolitetusta (valta)positiostaan käsin vitsailevat itsestään tai muista.

Tässä vaiheessa 16 eri esitystä sisältävä aineistoni oli vielä turhan laaja kandidaatintutkielman aineistoksi. Suurin osa esityksistä oli kestoaltaan muutaman minuutin mittaisia, mutta osa ylti jopa kymmeneen minuuttiin, joten resurssini eivät olisi riittäneet tämän laajuisen aineiston literointiin ja analysointiin. Päädyin rajaamaan kokonaisia esityksiä sisältävän aineistoni vielä niin, että keskityin analyysissäni erityisesti niihin kohtiin esityksistä, joissa keskityttiin nimenomaan sukupuolen merkityksellistämiseen joko tahallisesti tai tahattomasti. Jätin siis etenkin pidemmistä esityksistä kokonaan huomiotta ne minuutit, jotka eivät liity mitenkään sukupuoleen tai joissa aihe selkeästi vaihtuu sukupuolesta johonkin muuhun. Lyhyemmistä esityksistä en rajannut pois yksittäisiä sukupuoleen liittymättömiä lauseita, etten tulisi muuttaneeksi kyseisen kertomuksen kontekstia.

Alla taulukossa lopulliseen aineistooni valitsemani esitykset.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

Jakso 1	Aatu Raitala	Sami Hedberg	Ursula Herlin	
Jakso 2	Fathi Ahmed	Ida Grönlund	Illusia Sarvas	Niko Kivelä
Jakso 7	Anna Rimpelä	Eero Corso		
Jakso 8	Aki Puolakka	Inka Valima		
Jakso 9	Arimo Mustonen	Pete Kosonen	Riku Suokas	Simo Tanskanen
Jakso 10	Tommi Ylimäinen			

4.3 Tutkimusmenetelmä

Käytän tutkimusmenetelmänäni feminististä poststrukturalistista diskurssianalyysia (Baxter 2015), koska sen avulla pystyn parhaiten tavoittamaan sukupuolen ja sen merkitykset koomikoiden puhetekojen kautta rakentuvana sekä sisällyttämään analyysiini luontevasti tilanteisesti vaihtuvat ja valtasuhteita tuottavat subjektipositiot. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa kieltä ja muuta merkitysvälitteistä toimintaa analysoidaan käytäntöinä, jotka toimivat osana sosiaalista todellisuutta ja sen rakentumista. Kieltä, tässä tapauksessa koomikon puhetta, ei siis ajatella todellisuuden kuvaajana tai selittäjänä vaan mikrotason toimintana, joka luo sosiaalista todellisuutta eli tässä tapauksessa käsityksiä sukupuolista. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2019,

Johdanto-luku.) Diskurssianalyysi liittyy siis keskeisesti tutkielmani poststrukturalistiseen viitekehykseen, joissa molemmissa tausta-ajatuksena toimii käsitys todellisuudesta sosiaalisesti rakentuvana.

Feministinen poststrukturalistinen diskurssianalyysi (engl. feminist poststructuralist discourse analysis = FPDA), on Judith Baxterin kehittänyt feministisesti orientoitunut täydentävä lähestymistapa kielellisen aineiston analysointiin, jota sovellan Baxterin vuonna 2015 julkaiseman artikkelin *Feminist Poststructural Discourse Analysis* avulla. FPDA ei ole erillinen menetelmänsä, vaan sitä on tarkoitus käyttää rikastuttamaan analyysia yhdessä tavallisempien menetelmien kanssa (Baxter 2015, 4). Tässä tutkielmassa FPDA toimii perinteistä diskurssianalyysia täydentäen, jotta valitsemani menetelmä olisi johdonmukaisesti linjassa tutkielmani teoreettisen viitekehyksen eli feministisen poststrukturalismin kanssa. Toisin sanoen se palvelee tavoitettani sosiaalisia eriarvoisuuksia paljastamaan pyrkivästä feministisestä tiedon tuottamisesta, kuitenkin sallien subjektiviteettien ja identiteettien ymmärtämisen kompleksisina, historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstista riippuvaisina sekä tilanteisesti neuvoteltavissa olevina. FPDA ei siis luokittele esimerkiksi naisia automaattisesti alistettujen kategoriaan tai oletta alistuksen tapahtuvan samalla tavalla kaikissa tilanteissa. Sen sijaan se pyrkii paljastamaan tarkasti ne nimenomaiset kielellisen toiminnan tilanteet, joissa eriarvoisuuksien uusintaminen tapahtuu positioihin asettumisen kautta. (Em. 2015.)

FPDA koostuu keskenään vuorovaikutteisista denotatiivisen eli mikrotason ja konnotatiivisen eli makrotason analyysitavoista. Denotatiivinen taso keskittyy hienovaraisiin yksityiskohtiin, jotka paljastavat esimerkiksi hetken, jossa puhuja saavuttaa tai menettää valtaa. Näiden hetkien toistuessa niistä voidaan hahmottaa laajempia diskursseja, joiden kilpailevaa kykyä asemoida puhujansa eri valta-asemiin eri konteksteissa voidaan vertailla konnotatiivisella tasolla. (Baxter 2015, 4.) FPDA soveltuu stand upin tutkimiseen hyvin, koska yksittäisen koomikon esitys on oma erityinen kontekstinsa, jossa itseironia ja sarkasmi, asioiden pääläelleen kääntäminen, koomikon ja yleisön välinen vuorovaikutus sekä televisioon päätyvä näytelty tilanne muokkaavat ja venyttävät väistämättä sukupuolen ja siihen liittyvien valtasuhteiden uusintamisen reunaehdoja. Asemoitumiset voivat siis olla mahdollisesti yllättäviä ja ristiriitaisiakin. Tilannesidonnaisuus ei silti poista julkisen tv-ohjelman roolia ja vastuuta sosiaalista todellisuutta tuottavana toimijana, mikä tekee toistuvien diskurssien analysoimisesta mielekäästä ja merkittävää.

Aloitin analyysini tekemisen litteroimalla kaikki valitsemani kuudentoista koomikon esitykset kokonaisuudessaan käyttäen apuna Wordin omaa litterointityökalua. Tekstimuotoisesta puheesta minun oli helpompi hahmottaa yksittäisen esityksen rakenne ja tehdä tarkemmat rajaukseni leikaten pois osiot, jotka eivät liittyneet sukupuoleen. Kun litteroitu aineisto oli rajattu, kävin sen vielä lause kerrallaan läpi korjaten mahdolliset virheelliset ilmaisut ja muut epätarkkuudet. Koska alkuperäinen aineistoni on videomuodossa ja sisältää jonkin verran myös non-verbaalista viestintää koomikolta yleisölle, sisällytin litterointiin analyysini kannalta olennaiset elekielen ilmaisut ja äänenpainon vaihtelut.

Varsinaisen analyysini tein ensin denotatiivisella tasolla koodaamalla tekstistä samankaltaiset tai toisiinsa jollain tapaa liittyvät sanat ja ilmaukset keskenään samalla värillä. Samaan värikkäategoriaan päätyivät esimerkiksi samaa ilmiötä, aihepiiriä tai ajattelutapaa kuvaavat ilmaukset. Erityistä huomiota kiinnitin sanavalintoihin, joiden kautta puhuja tulee uusintaneeksi tai uudelleen määritelleeksi eriarvoistavia valtasuhteita. Tämän jälkeen hahmottelin laajempia teemoja yhdistelemällä eri kategorioita toisiinsa. Laajoista teemoista muodostin kolme päädiskurssia, jotka nimesin luonnollisen eron diskurssiksi, heteronormatiiviseksi diskurssiksi ja hegemonisen vallan diskurssiksi. Kaikki päädiskurssit muodostuvat kahdesta tai kolmesta aladiskurssista. Muodostettuani diskurssit pääsin vertailemaan konnotatiivisella tasolla sitä, millä tavoin sukupuoli missäkin diskurssissa rakentuu, kuinka nais- ja mieskoomikoiden tavat puhua sukupuolesta vaihtelevat eri diskursseissa ja mitä seurauksia eri diskursseilla on sukupuolten representaatioiden kannalta. Kuvaan Tulokset -kappaleessa diskursseja tarkemmin.

4.4 Tutkimusetiikka

Aineistonani toimiva televisiosarjan kausi on tyypiltään niin sanottu luonnollinen aineisto, koska se on julkisena media-aineistona jo valmiiksi olemassa oleva eli syntynyt ilman tutkijan panosta (Juhila, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja). Nimensä mukaisesti aineistoa voi pitää luonnollisempana kuin esimerkiksi haastatteluaineistoa, jossa tutkittavat olisivat olleet tietoisia tutkimustilanteesta, ja jossa olisin tutkijana ollut henkilökohtaisessa kontaktissa tutkittaviin vaikuttaen läsnäolollani tutkittavien sanomisiin. Koska televisiosarja on julkisesti kaikkien nähtävillä, ei minun ole tarvinnut pyytää tutkittavilta lupaa tutkimuksen tekemiseen. Julkisuus takaa myös sen, että lukija pääsee halutessaan itse tarkastelemaan aineistoa tämän tutkimuksen näkökulmien valossa.

Luonnollista aineistoa on tarkasteltava ja tulkittava osana omaa kontekstiaan (Juhila, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja). Tässä tutkielmassa en siis pyri antamaan kaikenkattavaa vastausta siihen, miten ja millaiseksi sukupuoli rakentuu huumorin tai median kontekstissa. Pystyn vastaamaan ainoastaan kysymykseen siitä, millaisena ilmiö näyttää stand upin kontekstissa tässä nimenomaisessa televisiosarjassa niistä teoreettisista ja menetelmällisistä lähtökohdista käsin, jotka olen itse tutkijana määritellyt. Lisäksi on huomioitava aineistoon tehty rajausta, joka on ollut välttämätöntä kandidaatintutkielmaa tehdessä. Tulokseni saattaisivat olla erilaiset, jos olisin voinut ottaa aineistokseni kauden jaksoihin sisältyvien kokonaisten tai osittaisten stand up -esitysten sijaan kauden kokonaisuudessaan. Olisin tällöin ehkä saattanut huomata enemmän hienovaraisia sukupuolen rakentumiseen liittyviä seikkoja muussakin kuin sukupuoleen liittyvässä puheessa. Toisaalta koen, että olen rajannut aineiston spesifisti tutkimuskysymystäni vastaavaksi ja perustellut tekemäni valinnat.

Tutkielmani aikana tekemiäni valintoja perustelen läpi tutkimusprosessin, jotta tutkimukseni olisi mahdollisimman läpinäkyvä. Hardingin (1991) feministisen ajattelun mukaisesti en tavoittele näennäistä objektiivisuutta ja arvoneutraaliutta, vaan sen sijaan raportoin tekemäni valinnat ja pohdin, palvelevatko ne tutkimukseni tavoitetta horjuttaa valta-asemista käsin tuotettua tietoa ja seisoa alistettujen puolella. Huomioin, että oma paikantunut tietämisen positioni vaikuttaa tutkimuksen kaikissa vaiheissa; aina tutkimuskysymyksen asettamisesta tulosten tulkintaan (em.). Nuoren naisen positioni vaikuttaa esimerkiksi tapaani tulkita koomikoiden vitsejä ja kykyyni tavoittaa naiskoomikoiden kertomuksista samankaltaisia kokemuksia. Positioni auttaa minua myös mahdollisesti havaitsemaan huumoriin kätkeytyvää naisvihaa ja seksismiä, koska minulla on väistämättä aiheeseen liittyvää paikantunutta kokemusta ja tietoa.

Minun tulee kuitenkin valkoisena cis-naisena herkistyä huomaamaan myös omien etuoikeuksieni vaikutus valtahierarkioiden mahdolliselle uusintamiselle. Siksi pyrin tietoisesti haastamaan totuttuja oletuksia ja vastakkainasetteluja, esimerkiksi tutkimalla yleisesti sukupuolen rakentumista. En siis tulkitse lähtökohtaisesti sukupuolta kaksijakoisena tai esimerkiksi naisia keskenään yhtenäisenä ryhmänä. Kuitenkin tulkintojeni mukaisesti koomikot ovat miehiä tai naisia, jonka takia puhun mies- ja naiskoomikoista. Tiedostan kuitenkin, että voin kyseisellä puhetavalla tulla tahattomasti uusintaneeksi ajatusta dikotomisesta sukupuolesta.

5 Tulokset

Aineistosta muodostamani diskurssit on kuvattu alla olevassa taulukossa. Yläsarakeissa ovat päädiskurssit, joiden alle olen koonnut niiden aladiskurssit. Vaikka aineistosta oli eriteltävissä kahdeksan toisistaan erottuvaa diskurssia, niitä ei silti tule käsittää toisistaan täysin irrallisina. Kaikki diskurssit ovat jollain tapaa vuorovaikutteisessa suhteessa toinen toisiinsa ja rakentuvat ainakin osittain samankaltaisten taustaoletusten ympärille. Tämän takia useampi aineistolai-
naus olisi ollut sijoitettavissa oman diskurssinsa lisäksi esimerkiksi seksistisen diskurssin yhteyteen. Koen kuitenkin taulukon mukaisen jaottelun kuvaavan diskurssien suhteisuutta toisiinsa parhaiten.

Taulukko 2. Diskurssit

Luonnollisen eron diskurssi	Heteronormatiivinen diskurssi	Hegemonisen vallan diskurssi
Olemuksellisen eron diskurssi	Parisuhdediskurssi	Seksistinen diskurssi
Perinteisten roolien diskurssi	Miehisen katseen ja halun diskurssi	Toiseuttava diskurssi
Ulkonäködiskurssi		Väkivallan diskurssi

5.1 Luonnollisen eron diskurssi

Luonnollisen eron diskurssia kuvaa käsitys dikotomisesta sukupuolesta, jossa naisen ja miehen välille rakennetaan tiukkaa kahtiajakoa ja vastakkainasettelua. Sukupuolten välistä erontekoa ja samalla kuvaa sukupuolista luodaan luonnollisina pidettyihin itsestäänselvyksiin nojaten.

Olemuksellisen eron diskurssissa korostetaan naisen ja miehen käyttäytymisen sekä ajatusmaailman eroavan toisistaan perustavaa laatua olevalla tavalla eli sukupuolten ajatellaan olevan perimmäiseltä olemukseltaan erilaisia. Diskurssi toistuu yksinomaan mieskoomikoiden vitsailussa esimerkiksi heidän yksinkertaistaessaan parisuhteen haasteet sukupuolten välisestä erosta johtuvaksi. Tämä näkyy esimerkiksi Riku Suokkaan kuvaillessa naisten käyttävän parisuhteessa ”naisellista viekkauttaan”, jolla he pyrkivät keskustelun voittamiseen ja kumppanille huonon omatunnon aiheuttamiseen. Toisena esimerkkinä on Tommi Ylimäisen ”vinkki kaikille miehille”, joka ”toimii joka kerta” parisuhderiitoja ratkottaessa:

[...] heitätte kolikkoa. Jos tulee klaava, luovutatte aivan täysin ja sanotte, että: ”Anteeksi kulta minä olin väärässä ja sinä olit oikeassa. Kaikki vika on minussa, kaikki vika on minussa. ”Ja jos tulee kruuna, niin heitätte uudestaan.

(Tommi Ylimäinen, Jakso 10)

Kyseisessä puhetavassa tehdään tiukka kahtiajako kategorisoiden kaikki naiset keskenään samanlaisiksi hankaliksi puolisoiksi, joiden kanssa miesten tulee oppia selviämään. Mieskoomikot siis positioivat itsensä uhripositioon osoittaessaan joutuvansa sietämään naisten viekkautta ja joustamaan aina, jotta nainen saisi olla oikeassa. Samalla kyseinen puhetapa rakentaa mies-sukupuolta yksinkertaisuuden ympärille vastakohtana monimutkaiselle ja arvoitukselliselle naiselle:

Olisi tosi mukava, jos ne asiat, mitä te [naiset] sanotte teidän suusta ulos myös tarkoittas sitä. [...] Sillon, ku nainen sanoo, että ”päättä sinä”, niin se ei ikinä tarkota, että päättä sinä. Ei, se tarkoittaa enemmänkin, että ”arvaa käyttämällä telepatiaa”.

(Tommi Ylimäinen, Jakso 10)

Yllä olevassa lainauksessa naissukupuoli rakentuu sellaisena vaikeaselkoisuutena, jota vaatimattomammin ajattelevan miehen on mahdotonta tulkita oikein ilman kykyä telepatiaan. Vaatimattomasti ajattelevan miehen kuvaa vahvistetaan myös esimerkiksi Pete Kososen tokaisulla siitä, kuinka kaikki miehet ovat täysin ”*imbesillejä*”. Naissukupuoli sen sijaan rakentuu mystiseksi arvoitukseksi myös ruumiillisesti: Aki Puolakka vitsailee, että hänen maisterin tutkintonsakaan ei takaa tietämystä siitä, kuinka ehkäisyrenkas asetetaan ja Riku Suokas päivittelee, ettei tiedä, missä klitoris sijaitsee, koska naiset antavat siitä vain ”*epämääräisen vihjeen*” ja ”*jättävät loput arvailujen varaan*”. Mieskoomikot siis positioivat itsensä ulkopuolisiksi ja tietämättömiksi niin naisten mielenmaisemaan kuin naistyypilliseen kehoonkin liittyvistä asioista. Tämä vahvistaa sukupuolten vastakkainasettelua ja mieheyden rakentumista kaikin puolin yksinkertaisemmaksi sukupuoleksi.

Perinteisten roolien diskurssilla on kahtalainen pyrkimys. Sen avulla sukupuolta rakennetaan kategorisoimalla sukupuolet stereotyyppisiin sukupuolirooleihin, mutta se toimii myös päinvastaisesti parodioimalla perinteisiä käsityksiä sukupuoliin liitetyistä rooliodotuksista. Perinteiset sukupuoliroolit, tulevat vahvistetuiksi useiden koomikoiden esityksissä ikään kuin rivien

välistä. Tämä tapa on hienovarainen ja todennäköisesti tiedostamaton, mutta se tulee vahvistaneeksi nais- ja miestyypillisinä pidettyjä ammattirooleja, kun naisista puhutaan kotitalousopettajina, hammashoitajina ja kampaajina ja miehistä taas esimerkiksi insinööreinä tai palomiehinä. Miehistä puhuttaessa esiin nousee myös esimerkiksi *”inttijuutut”* (Ursula Herlin, Tommi Ylimäinen) sekä perinteinen mieselättäjäys ja fyysisen työn tekeminen osana mieheyttä. Herlin vitsailee, että hänen olisi täytynyt ottaa *”rikkaisiin Herlineihin”* kuuluva mies ja Anna Rimpelä naureskelee, että on *”pikkasen noloo”* asua *”jonkun toisen miehen rakentamassa talossa”*. Rimpelä viittaa toisella miehellä muuhun kuin omaan aviomieheensä. Hän tulee samalla vahvistaneeksi rakentamista joka tapauksessa miesten hommana, vaikkakin asiasta vitsin tekemisen voi nähdä myös kritisoivan perinteistä jaottelua.

Naisten kohdalla toistuvia teemoja ovat äitiys ja ruuanlaitto: *”...juoksin kotiin ja mun äiti teki siellä ruokaa...”* (Fathi Ahmed). Naissukupuolen rakentuminen huolehtivaisen perheenäidin roolin ympärille ilmentää maternalismiksi kutsuttua ajattelutapaa, jossa naisen toimintaa kuvataan ja arvotetaan äitiyden sekä *”perheenemäntänä”* toimimisen kautta (Vuori 2010, 116). Naisen rooli kodin hengettärenä vahvistuu *”poikamiehestä”* puhumisen kautta, joka alleviivaa ilman naista elävän miehen kyvyttömyyttä huolehtia kodin askareista:

Ajatelkaa nyt naiset hei. [...] Siinä te olette Jorman poikamiesboksin ainoolla tuolilla, kaksi ja puoli viikkoa vanha pyykkikasa takapuolen alla. Sukat ja kalsarit on jumalauta, ku tarranauhalla toisissaan kiinni. (Riku Suokas, Jakso 9)

Kyseinen puhetapa likaisten pyykkien keskellä elävistä poikamiehistä asemoi miehet ulkopuolisiksi pyykin pesemisestä luonnollistaen sitä naisten työnä. Suonisen (2013, 33) mukaan vaatimattoman, niin sanotun matalan position, ottamista voidaan käyttää taktisesti hyödyksi, sillä erilaiset positiot kutsuvat myös vastareaktioihin tuottaessaan tiettyjä asiantiloja. Tässä tapauksessa osaamattoman miehen matalan position omaksuminen tulee asemoineeksi miehet vastuun ulkopuolelle, samalla asettamalla naisille vastuuposition. Omissa esityksissään naiskoomikot kuitenkin käyttävät perinteisten roolien diskurssia näkyvästi kritisoidakseen ja horjuttaakseen käsityksiä naisen roolista yksinomaan huolehtivana äitihahmona. Anna Rimpelä parodioi naisuteen liitettyä sisäsyntyisenä pidettyä hoivaviettiä seuraavanlaisesti: *”Mä en ainakaan voisi tuntea itteeni täydeksi naiseksi ilman omaa koiraa. Liittyy tosi vahvasti mun naiseuteen”*. Ur-

sula Herlin taas vertaa pikkulapsiaikaa kahdeksan vuotta kestäväseen vankilatuomioon ja ihmettelee, miksi äitejä kehoitetaan nauttimaan ajasta, joka hänen mukaansa ei kestä vain hetken vaan ”ihan helvetin kauan”:

[...] Nään toki myös paljon hyviä puolia... siin linnatuomiossa. Tälleen pienten lasten äitinä. Kuten, että joku muu tekisi mulle kaks lämmintä ateriala päivässä ja mä olisin oikeutettu yhteen häiriöttömään puheluun. (Ursula Herlin, Jakso 1)

Kyseinen vitsailu voidaan nähdä kannanottona epätasaisesti jakautuneeseen työtaakkaan vanhempien välillä, mikä on keskeinen sukupuolten epätasa-arvoa ilmentävä seikka. 2000-luvun vaihteessa naiset tekivät noin kaksi kolmasosaa kotona tehtävästä palkattomasta työstä. (Miettinen 2008, 53.) Tokaisullaan olemattomista valmiista lämpimistä aterioista ja häiriöttömistä puheluista arjessaan Herlin antaa ymmärtää olevansa päävastuussa ruuan laitosta ja lastenhoitosta kotona.

Ulkonäködiskurssissa sukupuolta rakennetaan ulkonäköön liittyvien seikkojen ympärille, joista etenkin ikääntymisen merkkien ja ylipainon mainitseminen toistuvat useasti. Ne hahmotuvat diskurssissa keskeisinä naisen viehättävyyttä vähentävinä seikkoina, joita pitäisi pyrkiä välttämään. Esimerkiksi, kun Ida Grönlund selostaa vahingossa Facebookiin alastonkuvan postanneesta äidistään, hän tokaisee olleen *surullista*, että moni hänen kavereistaan oli kommentoinut kyseiseen kuvaan, että ”näytät tosi paljon teidän äitiltä tässä kuvassa.” Sen lisäksi, että hän viittaa alastonkuvan itsessään olevan kiusallista, hän naureskelee myös itseironisesti omalle ulkonäölleen, joka alkaa muistuttaa hänen äitiään. Toisin sanoen ”surullisen” tilanteesta tekee hänen ikääntymisen merkkinsä, jotka saavat hänet sekoittumaan ulkonäöllisesti hänen äitiinsä. Myös Ursula Herlin tarttuu ikääntymisasiin ja tekee sen miehiin verraten:

*Must tuntuu, et naiselle tapahtuu jotain, ku se täyttää 35. [...] Nyt kun sanoin et ”Mä täytin just 35, mä oon niin vanha”, niin reaktio oli tämmönen: *vääntelee kasvojaan vaivaantuneesti* [...] Ja sit kun must tuntuu, et tää on jotain mikä liittyy nimenomaan meihin naisiin niin ku, et en mä en mä usko, että 35-vuotiaat miehet ajattelee, että on kauheen vanhoi. Musta tuntuu, et miehille samanlaista ikäkriisiä aiheuttaa korkeintaan se, kun ne alkaa kaljuuntuu [...] Ja jos ootte ikinä miettinyt, et minne se miesten hiusraja pakenee, niin voin kertoa. Tulee tänne 35-vuotiaitten naisten leukoihin.*

(Ursula Herlin, Jakso 1)

Herlinin puheenvuoro rakentaa käsitystä naisten ikääntymisestä aikaisemmin näkyvänä ja paljon epäviehättävämpänä ilmiönä verrattuna miesten ikääntymiseen, jota tuskin edes huomaa ennen kaljuuntumista. Viehättävän ulkonäön vaatimus näyttäytyy siis tiukkana nimenomaan naisille. Samankaltainen asetelma käy ilmi myös ylipainosta puhuttaessa. Illusia Sarvas kertoo, kuinka hänen painoonsa puututtiin yleisessä saunassa:

Mä sain kerran ihan älyttömän hyvän laihdutusvinkin yheltä lääkäriltä. Tai mä en ole ihan varma, että olisk hän lääkäri, mutta uskoisin, että oli. Hän niin nopeasti ja asiantuntevasti teki musta diagnoosin kuulkaa ihan siinä uimahallin saunassa.

(Illusia Sarvas, Jakso 2)

Naisen ulkonäkö siis näyttäytyy julkisesti kommentoitavana ja kontrolloitavana, mikä asemoi naisen vähemmän valtaa omaavaan positioon. Samaan aikaan ulkonäködiskurssissa miehelle rakentuu kilpaileva positio, jossa samat seikat koetaan jo mainitun iän lisäksi myös painon suhteen selvästi positiivisemmassa, jopa päinvastaisessa, valossa:

Naiset, jos teillä on nyt kotona semmoinen hoikka äijä, joka käy lenkillä, pitää itsestään huolta, niin se ei välitä teistä. Se pitää itsensä sheipissä ja kattelee muita. Mut sinä päivänä, kun oma Antti painaa 120 kiloo, te voitte parhaan kaverin kaa nostaa lasit kuohuvaa ja todeta, että ”se on jäänyt tähän suhteeseen.” [...] Hän ei oo käyny viikkoon edes suihkussa. (Arimo Mustonen, Jakso 9)

Arimo Mustonen merkityksellistää miehen ylipainon sekä itsestään huolehtimattomuuden parisuhteessa sitoutumisen symboliksi. Hän tulee samalla määritelleeksi ”muut” naiset kiinnostavammiksi ja ”katseltavimmiksi” kuin oman kumppaninsa, johon voi täysin sitoutua vasta sitten, kun ei itse enää jaksa pitää itseään ”sheipissä”, eli hyvässä kunnossa, muita varten. Tämä luo käsitystä siitä, että naisen on hankala saavuttaa riittävän viehättävää ulkonäköä edes oman kumppaninsa silmissä. Tiivistettynä ulkonäködiskurssissa naissukupuoli rakentuu siis tiukemmin viehättävän ulkonäön vaatimuksen ympärille, sallien miehille enemmän liikkumavaraa ja mahdollisuuden nauttia nimenomaan sukupuolensa tuomista eduista ulkonäön suhteen.

5.2 Heteronormatiivinen diskurssi

Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapojen, puheen ja institutionaalisten käytäntöjen tasolla ilmenevää luonnollistettua ja kyseenalaistamatonta käsitystä heteroseksuaalisuudesta oletusarvoisena ja ainoana oikeana seksuaalisuuden muotona (Rossi 2015, 15). Heteronormatiivisen diskurssin aladiskursseja yhdistää sukupuolen rakentuminen suhdepuheen kautta, jossa romanttinen tai seksuaalinen oletusarvoisesti heterosuhte näyttäytyy tavoiteltavana ja sukupuolitettua subjektia keskeisesti määrittelevänä asiana. Keskeisiä puheessa toistuvia teemoja ovat edelliset ja nykyiset suhteet sekä heteroseksuaalinen halu ja oman seksuaalisen viehättävyyden tai kykenevyyden arviointi.

Parisuhdediskurssissa romanttinen suhte nostetaan keskeiseksi omaa subjektiviteettia määritteleväksi seikaksi, joka näkyy koomikoiden esimerkiksi Eero Corson esitellessä itseään suhteensa kautta: *”Musta itsestäni sen verran, että mä seurustelen”*. Myös yleisöä puhutellaan oletetun heterosuhteen ja sen myötä perinteisen ydinperheen tiimoilta, kuten Niko Kivelä tekee esitystään avatessaan: *”Tota, sulla on lapsi? Se näkyy. Kokeneen näköinen mies ja kaikkea...Vaimo siinä vieressä?”* Olettaessaan miehen naisen kanssa naimisissa olevaksi perheenisäksi, Kivelä tulee heteronormatiivisuuden ohella turvautuneeksi normatiivisen heteroseksuaalisuuden ideaan, jossa tietynlainen, esimerkiksi lisääntymiseen tähtäävä, heterous nähdään oletusarvoisena ja ”oikeana” (Rossi 2015, 24). Sen lisäksi, että suhte toistuu puheenaiheena ja oma puoliso mainitaan usein, niin tavoiteltu ja saavutettu heterosuhte koetaan myös sukupuolia uudelleenmäärittelevänä. Tämä käy ilmi esimerkiksi Ursula Herlinin kehuskellessa saaneensa *”uutta naisellista itsevarmuutta ja rohkeutta”* uuden tapailusuhteen myötä sekä Tommi Ylimäisen kuvaillessa, kuinka kaveriporukassa kovistelevilla miehillä *”saman tien muuttuu ääni kellossa, kun uus tyttöystävä soittaa”*.

Sukupuolet rakentuvat heterosuhteen kautta ikään kuin luonnollisesti toisiaan täydentäviksi, kuten Arimo Mustonen asian kuvainnollisesti esittää kertoessaan parisuhdearjestaan vaimonsa kanssa: *”Se on niinku patterit plussa ja miinus, se on ladattu ja meidän päivä pääsee energisenä eteenpäin”*. Heterosuhteista poikkeavista suhdemuodoista ei yleisesti ottaen juurikaan koomikoiden esityksissä puhuta, mutta poikkeuksena on Illusia Sarvaksen esitys, jossa hän puhuu vaimostaan ja parisuhteestaan:

Me oltiin viime kesänä kiertämässä suomea mun vaimon kanssa. Ja se oli ihan mahtavaa puuhaa, mutta jotenkin mulle tuli vähän yllätyksenä sellainen juttu, että mitä kauemmas niinku täältä pääkaupunkiseudulta päästiin, niin tuntuu, että sitä avoimemmin ihmiset alkoi näyttää ihan semmoisia vihan ja halveksunnan tunteita. Se oli mulle jotenkin henkilökohtaisesti kauhea pettymys. Jotenkin on ajatellut silleen, että 2019 niin joka... jokainen jotenkin niinku tietäisi jo, että kaikilla meillä on ihmisarvo... Myös meillä karavaanareilla. (Illusia Sarvas, Jakso 2)

Sarvas johdattelee kuulijan ajattelemaan kyseisen puheenvuoron olevan kannanotto hänen ja vaimonsa kokemaan queer-suhteesta johtuvaan vihaan ja halveksuntaan. Lopussa hän kuitenkin käyttää huumorin keinona yllättävää käännettä osoittaessaan puhuvansa karavaanareiden ihmisarvosta. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on todettu, tämän kaltainen keino voi huvittaa, mutta jättää silti yleisön ajattelemaan asiaa syvemmin ja toimii siksi myös helposti lähestyttävänä vaikuttamisen keinona (Bernabéu 2019, 126–128). Myös tämä puheenvuoro korostaa heteronormatiivisuutta, vaikei heteroudesta puhuta suoraan. Sarvas saa kuulijan ajattelemaan, miksi ei-heterosuhde näyttäytyy niin poikkeavana ja kaikkea Sarvaksen kertomaa kehystävänä; heteroparin tapauksessa karavaanareista puhuminen ei tulisi yhdistetyksi mitenkään kertojan seksuaalisuuteen.

Miehisen katseen ja halun diskurssia kuvaa heteronormatiivisuuteen pohjaava asetelma, jossa miessukupuoli näyttäytyy seksuaalisesti halukkaana aktiivisena toimijana ja naissukupuoli sen sijaan seksuaalisen halun kohteena. Toisin sanoen miehelle rakentuu tässä vastakkainasettelussa vahva subjektiviteetti, joka tulee alistaneeksi naisen seksuaalisoidun objektin asemaan.

Tää Instagram [...]Katsotte tätä, sit te näätte: [...] Joku treenaa, no niin hyvä, pakarat. Hahaa mahtavaa, ai se oli mies, yök. (Sami Hedberg, Jakso 1)

Sami Hedberg kuvailee lainauksessa Instagramin jatkuvaa kuva- ja videosyötettä nostaten tästä esimerkikseen puhelimen näytölle ilmestyvän treenaamassa olevan henkilön. Huomionarvoista on, että Hedberg luonnollistaa katseen kiinnittymistä nimeomaan pakaroihin olettaen, että katseen kohteena on nainen. Ymmärtäessään kohteen olevan mies, hän toteaa ”yök”, joka

vahvistaa ajatusta kyseenalaistamattomasta heteroseksuaalisuudesta, mutta myös nimenomaan naisen paikasta heteroseksuaalisen katseen kohteena.

Naissukupuolen rakentuminen seksuaalisoiduksi objektiksi ei pelkisty vain katseen kohteena olemiseen. Diskurssissa tulee toistuvasti esille myös konkreettisempia toimia vaativa "jahtaaminen" ja "saalistaminen", jossa nimenomaan miessukupuolelle rakentuu aktiivinen toimijuus. Tästä poikkeuksena Ursula Herlin kertoo myös olleensa ristelyreissullaan "*haku päällä*", mutta pääsääntöisesti pitkin aineistoa naisesta itsestään puhutaan nimeomaan kohteena. Tätä asetelmaa vahvistetaan myös naiskoomikoiden itsensä toimesta, kuten Ida Grönlundin päivitellessä miesten kyseenalaisia tapoja "*iskeä naisia*" ja Inka Valiman ihmetellessä, miksi häntä ei ulkona ollessaan paljoa lähestytä, vaikka hän kokee kuitenkin omasta mielestään olevansa "*aikamoinen saalis*". Pete Kosonen kuvaa kyseistä asetelmaa miesten näkökulmasta seuraavanlaisesti:

*Avovaimoni oli oli tuossa viime kesänä semmoisessa aika näkyvässä TV mainoksessa [...] Se sai viikon aikana Facebookissa 300 kaveripyyntöä tuntemattomilta miehiltä. Miehet näki: "Mainos, nainen." [...] Laitetaampa kaveripyyntöä, *klik* [...]"Nyt tulee pesää niin paljon saatana, ettei tiedä, mihin laittas" [...] Te naiset älkää vastatko meille miehille mitään, kun me jotain kysytään. Vaikka te haluaisitte vastata meille kuin negatiivista, älkää vastatko, koska me luullaan, että meillä on silti mahdollisuus. Meidän päät toimii niin, että mies kysyy naiselta, että: "Mooi mikä sun nimi on?" Sit nainen on silleen: "Ei tavallaan kuulu sulle". Sit mies on silleen: "Ohohohoho mul on saumat".*
(Pete Kosonen, Jakso 9)

Kosonen rakentaa miessukupuolen edustajista kuvaa samankaltaisina hallitsemattoman heteroseksuaalisen halunsa täysin ohjaamina naisten jahtaajina. Hän yleistää torjutuksi tulemisen jälkeenkin jatkuvan jahtaamisen koskemaan kaikkia miehiä puhumalla "meistä miehistä" ja myös luonnollistaa kyvyttömyyttä tulkita kieltäytymistä oikein vetoamalla siihen, että "*meidän päät toimii niin*". Tätä olennaisesti mieheyteen sisältyvänä pitämäänsä jahtausviettiä hän pitää luonnollisena perusteluna myös vaimonsa saamiin lukuisiin kaveripyyntöihin tuntemattomilta miehiltä Facebookissa. Tämä puhetapa rakentaa heteroseksuaalista halua keskeiseksi miessukupuolta määritteleväksi tekijäksi, kun taas naissukupuoli rakentuu jälleen halun kohteeksi. Seksuaalisuus keskeisenä mieheyttä

määrittelevänä tekijänä näkyy myös mieskoomikoiden tavassa luoda maskuliinista subjektiviteettiaan heteroseksuaalisen halun ohella myös omasta seksuaalisesta kyvykkyydestään ja kelpaavuudestaan puhumalla:

Mut masennuslääkkeissä se oli yksi huono puoli.[...] Tuli erektiohäiriöitä ja te ootte nyt tämän naaman nähnyt, niin kyllä tällä käyttöön olisi. [...] Erektiohäiriöstähän luulee, niistä luulee, et se on tiiätkö semmonen niinku täysin kuollut [...] Tää ois ihan ok, koska tää ois et ”okei tää ei toimi antaa olla, mennää lukee kirjaa tai jotain” Mut ei ku erektiohäiriö toimii sillee, että se nousee silleen niinku pikkasen [...] Ja sit kaikkia vituttaa. [...] Nyt voin sanoa, että nyt oon lopettanut masennuslääkkeiden käytön, niin nyt on munaa [...] (Aki Puolakka, Jakso 8)

Puolakka kuvailee seksuaalista kyvykkyyttään ja sen haasteita antaen ymmärtää masennuslääkkeiden käytön olevan este kaikelle seksuaaliselle toiminnalle. Hän arvioi ulkoista vetovoimaansa painottaen toteamuksellaan ”te ootte nyt tämän naaman nähnyt, niin kyllä tällä käyttöön olisi”, ettei seksuaalisen kanssakäymisen haasteet ole hänen ulkonäöstään kiinni. Hän korostaa nimenomaan toimivan erektion olennaisuutta seksuaalisten toimintojen edellyttäjänä todeten vaihtoehdoisen toiminnan olevan luovuttaminen ja kirjan lukeminen sekä kehuskellen kuinka lääkkeiden lopettamisen jälkeen on jälleen ”munaa”. Tämä suorituskeskeinen puhetapa luo käsitystä kahden henkilön välisestä seksistä yhdyntäkeskeisenä ja ensisijaisesti miesruumiin ympärille rakentuvana asiana. Näin ollen kuva miessukupuolesta rakentuu seksuaalisempana ja seksin suhteen ensisijaisena sukupuolena.

5.3 Hegemonisen vallan diskurssi

Hegemonisen vallan diskurssia kuvaa valtasuhteiden hierarkia, jossa valkoinen kyvykäs heteromies edustaa hierarkian huippua nauttien hegemonisesta ylivoimasta, ja näin ollen muut subjektit ovat tälle alisteisia.

Seksistisessä diskurssissa luodaan kuvaa naissukupuolesta alempiarvoisena mieheen verrattuna vähätteleillä naisten osaamista ja tyypistämällä naisten arvoa heidän ulkonäkönsä. Tämä tulee esille esimerkiksi Riku Suokkaan sukupuolistereotyyppien siivittämässä vitsailussaan ”päivästään naisena”:

”Työmatkaahan mulla ei oo kun vartti, mut mä yleensä varaan siihen tunnin. Ihan vaan siltä varalta, jos sattuu joutuu suorittaa sen taskupysäköinnin. [...] Töissä niin, en mä tiiä, en mä jaksais välttämättä tehdä mitään, mut osaisin hymyillä sillain söpösti ja kattosin kun miehet tekee mun työt.” (Riku Suokas, Jakso 9)

Yllä oleva lainaus kiteyttää seksistisen naiskuvan rakentumisen: naisen ainoa tehtävä, jossa hän voi olla hyvä tai hyödyksi muille on näyttää miellyttävältä söpösti hymyilemällä. Vitsissä annetaan ymmärtää, että naisia ei kannata päästää auton rattiin, sillä pelkkään taskupysäköintiin kuluu kolme varttia. Työpaikalla taas naiset eivät edes välttämättä viitsi vaivautua työn tekoon, vaan valitsevat mieluummin vierestä katselun miesten tehdessä heidänkin töitään. Samankaltainen naiskuva rakentuu myös Ida Grönlundin kertoessa keskusteluistaan keikkakatsomossaan olleiden miesten kanssa. Hän kuvailee saaneensa eräältä mieheltä saman illan aikana haukkuja ja kyseenalaistamista koomikon pätevydestään, mutta kuitenkin pyyntöjä päästä yöksi hänen viereensä. Tässäkin esimerkissä naiskuva rakentuu osaamista vähätteleväksi, mutta ulkoista viehättävyyttä korostavaksi. Hän myös muistelee toista keikkapaikkansa ulkopuolella käymäänsä keskustelua katsomossa olleen miehen kanssa:

Tuli hyvin määrätietoisesti mun luokse ja kysy tälleen että: ”Oliiko äsken kattomassa stand uppia?” Kyllä ja ja siinä tilanteessa en kehdannu sitten muuta sanoa oikein kun että, no kai sen näinkin voi muotoilla, jos jos nyt haluaa [...] Rupesi käymään mulle vähän sitä iltaa sitten läpi [...] ketä siellä oli ollut keikalla ja tälleen, että: ”Pari jotai miestä, tosi hauskoja, tosi hauskoja. Sitten oli joku nainen... joku vaalea tukka, niin ääh ihan hauska.” (Ida Grönlund, Jakso 2)

Grönlund kuvailee tilannetta, jossa hän keskustelee omaa keikkaansa katsomassa olleen miehen kanssa, joka ei tunnista Grönlundia yhdeksi juuri lavalla olleista esiintyjistä. Mies kategorisoi esiintyjät mielessään mies- ja naisesiintyjiksi, joista vain miesesiintyjät hän muistaa hyvin hauskoina. Kuvailtu tilanne mukailee perinteistä, sittemmin jo tutkimuksissa hylättyä, uskomusta siitä, että huumori ja hauskuus ovat vain miehillä olevia ominaisuuksia (Bernabéu 2019, 115). Ainoa seikka, mitä mies Grönlundista muistaa on vaalea tukka ja epäröinnin jälkeen ”ihan hauskat” jutut. Naissukupuoli rakentuu tässä kuvauksessa toissijaiseksi sukupuoleksi mieheen verrattuna, ulkonäön näytellessä jälleen suurinta roolia huomion herättämisen ja mieleenpainuvuuden kannalta.

Seksistiseen diskurssiin sisältyy myös naisesta puhuminen alentavasti ”akkana”. Yksinomaan naista kuvaavien aiemmin positiivisten tai neutraalien sanojen on todettu pejoratiivistuvan eli menettävän ajan mittaan arvoaan saamalla usein halventavia tai seksuaalissävytteisiä merkityksiä (Engelberg 2018, 56). Akka-termi näyttäytyy negatiivisessa valossa esimerkiksi, kun Anna Rimpelä kertoo saaneensa koomikkokaveriltaan ohjeen hymyillä paljon vitsiensä jälkeen ”*ettei jengi luule, että sä oot ihan hullu akka*”. Samaa käsitettä käyttää myös Tommi Ylimäinen demonstroidessaan, kuinka miesten keskinäinen tapa keskustella muuttuu, kun uusi tyttöystävä soittaa:

**karjuen*:* ”*Siel on jätkät sauna lämmin, että eiköhän lähetä ottaa kunnan karhunnahkalöylyt ja sen jälkeen juodaan kilpaa viinaa vai mitä? Hei, oottakaa uus akka soittaa, mä tuun ihan kohta!*” **kuiskaten*:* ”*Moi kulta*” [...] **lässyttäen*:* ”*Eiku ihan pari kaljaa, ykköskaljaa [...] noni pusutellaan sitten, kun mä tuun kotia [...] No niin pupu, nähellään. Moi moi pusipusi moi*” **karjuen*:* ”*Eiku perkele akka tossa soitti...*” (Tommi Ylimäinen, Jakso 10).

Ylimäinen imitoi miesten tarvetta esittää kaveriporukassa omien sanojensa mukaan ”*miehistä miestä*”. Ylimäinen demonstroi äänenpainon vaihteluilla ja sanavalinnoilla kuinka puhetapa muuttuu karskista lempeäksi tyttöystävälle puhelimesta jutellessa sekä osoittaa äänenvoimakkuuttaan laskemalla, kuinka tämä hempeilevä puhetapa on muilta miehiltä piiloteltava asia. Ylimäinen antaa myös ymmärtää, että tyttöystävälle tulee kertoa kaunisteltu versio illan kulusta ja alkoholin kulutuksesta. Tämä luo kuvaa naisista miesten elämän holhoajina tai mahdollisina hauskan pidon rajoittajina. Puhelun päättyessä äänensävy muuttuu taas ja äsken ”*kultana*” puhuteltua tyttöystävää aletaan kutsua taas akaksi. Kyseinen puhetapa ilmentää seksismin kanssa käsi kädessä kulkevaa hierarkkista maskuliinisuuden rakentamista. Miesten keskinäistä yhteisöllisyyttä luodaan puhumalla alentavasti naisista (vrt. Hunt & Gonsalkorale 2014; Kehily & Nayak 1997), mikä asemoi puhujan valtaa pitävään ja kohteensa tälle alisteiseen positioon.

Toiseuttavassa diskurssissa luodaan hierarkkista erontekoa kapean maskuliinisen miesnormin ulkopuolelle jääviin subjekteihin. Tässä diskurssissa arvotetaan maskuliinisuuden lisäksi myös konservatiivista tapaa ajatella toiseuttamalla esimerkiksi vegaaneiksi tai feministeiksi tunnus-tautuvat. Myös ajatus siitä, että ”*mitään ei saa enää sanoa*” kuuluu tähän puhetapaan. Tästä esimerkkinä toimii Niko Kivelän tokaisu: ”*Suomi on nykyään sellainen. Älä sano mitään tai*

olet tehnyt jonkun rikoksen välittömästi.” Tämä voidaan tulkita cancel-kulttuurin kritisoimisena, pelkona liian pitkälle menneestä feminismistä ja tasa-arvosta tai pyrkimyksenä hiljentää alistettujen subjektien oikeus saada äänensä kuuluviin.

Keskeistä toiseuttavassa diskurssissa on valta-asemassa olevan puhujan pyrkimys erottaa vähemmistöistä. Esimerkiksi Niko Kivelä kategorisoi esityksessään puhumansa kohteet suomalaisiin ja maahanmuuttajiin korostamalla näin etnisyyden merkitystä ikään kuin ”meidän” ja muiden erottelijana. Seuraavassa lainauksessa Aatu Raitala tekee vastaavaa toiseuttamista puhuessaan vammaisesta henkilöstä:

*[...] Semmone äijä pyörätuolissa. [...] Ja sit se oli silleen, et: ”Hei voitsä auttaa mua?” *liikuntavammaista imitoiden* Siin oli joku semmonen ramppi, mie sanoin et: ”Totta kai mie voin auttaa siuta” ja samaten kun mie sanoin tän, niin se käänty kattoo ja sano: ”Ootsä joku saatanan lande?” Samalla kun mie autan sitä liikkumaan! Mie tykkäsin siitä tosi paljon. Sä oot ihan romuna, mut vielä jaksat vittuilla. Teki mieli työntää se kotiin ja pitää se. (Aatu Raitala, Jakso 1)*

Raitala luo erontekoa kohteena olevaan subjektiin korostamalla hänen liikuntavammaisuuttaan sekä kehollisesti imitoiden, että kielikuvilla esimerkiksi verraten vammaisuutta ”ihan romuna” olemiseen. Lisäksi ilmaus halusta ”työntää se kotiin ja pitää se” on verrattavissa henkilön toiseuttamiseen huolenpitoa ja omistamista vaativaksi ei-aikuiseksi tai dehumanisoivasti ei-ihmiseksi. Tämä puheenvuoro on myös esimerkki intersektionaalisuuden merkityksestä eriarvoisuuksien tuottamisessa. Seksistisessä diskurssissa osoitin kuinka ”miehiset miehet” pitävät yhtä ja asettuvat naisten yläpuolelle, kun taas tässä tapauksessa fyysisesti toimintakykyisempi mies asettuu keskustelukumppaninsa yläpuolelle valtaposition, vaikka molemmat keskustelun osapuolet ovat miehiä.

Toiseuttavaa diskurssia käytetään myös vähemmistöjen itsensä toimesta päinvastaiseen tarkoitukseen eli vastarintaan asettumiseen. Koomikot käyttävät huumorin keinona ympäristönsä tuottaman toiseutetun asemansa korostamista ja ikään kuin kyseisen tilanteen vahvistamista totena. Tämä toimii kuulijaa herättelevänä kannanottona vähemmistön edustajien arkielämässään kokemaan todellisuuteen. Esimerkiksi Fathi Ahmed kertoo äitinsä uhkailleen häntä seuraavallisesti:

*”Jos sun numerot ei parane, nii mä lähetän sut takas somalimaahan.
Sä olit turvapaikan tuhlaus. Mä vaihdan sut sun serkkuun, ei kukaan tunnista.”*

(Fathi Ahmed, Jakso 2)

Kyseisen lainauksen, jonka Ahmed esittää vitsissään äitinsä sanomana, voi tulkita olevan viittaus hänen omiin kokemuksiinsa yhteiskunnan rasistisuudesta tai yleisempi osoitus yhteiskunnassa vallitsevista negatiivisista asenteista ja ennakkoluuloista maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoita kohtaan. Puhumalla siitä, ettei kukaan tunnista häntä hänen serkustaan Ahmed mahdollisesti pyrkii tuomaan esille ihmisten taipumusta kategorisoida tiettyyn etniseen vähemmistöön kuuluvat henkilöt keskenään samanlaisiksi.

Väkivallan diskurssissa fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta puhutaan tavalla, joka normalisoi sitä mieheyteen ja maskuliinisuuteen kuuluvana asiana. Mieskoomikot sisällyttävät vitsihinsä osoituksia miesten keskinäisestä väkivallasta, kuten Fathi Ahmedin selostaessa kuinka ”joku äijä” heitti häntä kirveellä tai Eero Corson uhkaillessa, ettei hänen veljensä ”*ehkä kävele enää koskaan, jos ei maksa velkojaan.*” Selkeimmin aineistosta kuitenkin erottuu miesten naisiin kohdistamalla väkivallalla vitsailu, kuten Corson kertoessa eroon johtaneesta suhteesta entisen tyttöystävänsä kanssa:

Ku se parisuhde päätty. Mä olin ihan rikki. Ihan rikki. Mä vaa kotona paiskoin tavaroita ja hakkasin seiniä. Mutta ei se... tuntunut samalta.

Eräs nuori nainen sanoi mulle, että mä en saisi vitsailla tommoisella asialla, koska hän on ollut väkivaltaisessa parisuhteessa. Mutta selkeästi se ei tajunnut, että... niin minäkin. (Eero Corso, Jakso 7)

Puheenvuorossaan Corso vitsailee parisuhdeväkivallan teemalla antaen ymmärtää olevansa itse tekijä, vaikka ei sitä suoraan ilmaisekaan. Hän asemoi itsensä aluksi uhripositioon kertoessaan olevansa ihan rikki erosta, jonka jälkeen viittaakin ikävöivänsä puolisonsa sijaan tämän fyysistä pahoinpitelyä. Samankaltainen uhri- ja tekijäpositioiden hämärtäminen huumorin keinona tapahtuu seuraavassa virkkeessä, jossa Corso myöntää suhteensa olleen väkivaltainen. Corso osoittaa olevansa tietoinen väkivallan ilmiön vakavuudesta ja oletettavasti myös sukupuoleen ja ikään liittyvistä valtasuhteista kertoessaan nimenomaan nuoren naisen antamasta palautteesta asialla vitsailuun liittyen. Vitsailullaan myös omasta väkivaltaisesta suhteestaan hän sivuuttaa

uhrin kokemukset ja positioi itsensä vastuun ulkopuolelle esittämällä sukupuolittuneen väkivallan ilmiön luonnollisena tapahtumaketjuna. Näin hän tulee uusintaneeksi kuvaa miessukupuolesta väkivallan tekijänä. Sukupuolittunut väkivalta tulee normalisoiduksi myös Inka Valiman esityksessä:

[...] mä olin baaritiskillä ja ja siinä oli mies, joka oli mulle silleen että: ”Hei beibi, mitä sä haluat juoda?” Mä olin sillee: ”Vau yllätä mut”. Niin mä heräsin sitten kellarista. [...] En ollut yllättynyt tippaakaan. (Inka Valima, Jakso 8)

Valiman vitsailu baari-illan aikana tapahtuneesta juoman tarjoamisesta, yllättämisestä ja lopulta kellarista heräämisestä on kuvaus huumaamisesta ja siitä mahdollisesti seuranneesta seksuaalisesta väkivallasta tai sen yrittämisestä. Asetelma miehestä tekijänä ja naisesta uhrina sekä tokaisu siitä, ettei tilanne yllättänyt lainkaan luonnollistaa jälleen käsitystä miehestä väkivaltaisena sukupuolena. Seksuaalisen väkivallan teema, jossa tekijänä on mies toistuu myös kuvauksissa lasten hyväksikäytöstä:

*Mun toinen tyttöystävä on just nyt semmoinen, tosi tunteellinen ja herkkä, koska se on raskaana. Ja sit sen kehossa jyllää ne... murrosiän hormonit. [...]
Asteikolla yhestä kymmeneen, mikä sun mielestä on... sopiva ikä tyttöystävälle?
(Eero Corso, Jakso 7)*

Corso vitsailee olevansa parisuhteessa murrosikäisen raskaanaolevan tytön kanssa, joka on suora viittaus alaikäiseen kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta. Tämän jälkeen hän kysyy yleisön mielipidettä tyttöystävän sopivalle iälle asettaen ikähaarukan yhden ja kymmenen ikävuoden välille. Vitsin on tarkoitus olla shokeeraava ja naurattaa nimeomaan ällistytävyytensä takia, mutta sukupuolen representaatioiden näkökulmasta se uudelleentuottaa yhdessä muiden väkivallan kuvausten kanssa kuvaa miehestä epäluotettavan vaarallisena sukupuolena.

6 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, kuinka sukupuolta rakennetaan stand up -koomikoiden puheessa ja millaisia sukupuolten representaatioita kyseiset puhetavat päätyvät uusintamaan. Aineistonani toimi Stand Up! -nimisen televisiosarjan uusien kausien, jota analysoin feministisen poststrukturalistisen diskurssianalyysin keinoin kiinnittäen huomioni koomikoiden tapaan tuottaa puheessaan valtasuhteita subjektipositioihin asettumalla. Muodostin aineistostani yhteensä kahdeksan erillistä diskurssia, jotka yhdessä tiivistyvät kolmeen päädiskurssiin havainnollistaen laajasti aineiston kolmea keskeisintä teemaa. Päädiskurssit nimesin luonnollisen eron diskurssiksi, heteronormatiivisuuden diskurssiksi ja hegemonisen vallan diskurssiksi.

Luonnollisen eron diskurssin aladiskursseja yhdistää sukupuolen rakentuminen vastakkainasettelulla, joka tuottaa sukupuolten keskinäistä eroa luonnollistaen sitä itsestään selvänä tosiasiana. Sukupuolet näyttäytyvät toisilleen päinvastaisina *olemuksellisen eron diskurssissa* olemuksen ja käyttäytymistäipumusten osalta, *perinteisten roolien diskurssissa* sukupuolten sosiaalisten ja työnjakoon liittyvien roolien osalta ja *ulkonäködiskurssissa* ulkonäköön liittyvien päinvastaisten vaatimusten osalta. Tiivistetysti luonnollisen eron diskurssi päättyy esittämään naissukupuolen representaation äidin, vaimon ja kodin hengettären roolien kautta. Lisäksi nainen näyttäytyy hankalana ja monimutkaisena sukupuolena sekä ulkonäkövaatimuksiltaan hoikkana ja nuorekkaana. Miessukupuolen representaatiota sen sijaan kuvaa päinvastaisesti yksinkertaisuus, rentous ja huolettomuus. Mies kuvataan pintapuolisena ajattelijana, jolta ei vaadita ihmeitä kodin eikä ulkonäöstäänkään huolehtimisen saralla.

Heteronormatiivisuuden diskurssissa sukupuolta rakennetaan romanttisista ja seksuaalisista heterosuhteista tai heteroseksuaalisesta halusta puhumisen kautta. Aladiskursseista *parisuhde-diskurssia* kuvaa kahden ihmisen välisen oletusarvoisesti heterosuhteen merkitys sukupuolitettua subjektia keskeisesti määrittelevänä asiana. Sukupuolten representaatiot kuvautuvat seurustelukumppanin tai puolison roolien kautta. *Miehisen katseen ja halun diskurssissa* sukupuoli rakentuu miehen heteroseksuaalisen halun ympärille, mikä luo vaikutelmaa miehestä seksuaalisesti halukkaampana ja aktiivisempänä sukupuolena naiseen verrattuna. Miehen representaatio tiivistyy aktiiviseen toimijuuteen, johon kuuluu naisia seksualisoiva katse sekä seksuaalinen halu ja pyrkimys seksuaaliseen suhteeseen heidän kanssaan. Naisen representaatiota kuvaa päinvastaisesti passiivinen ja objektivoitu asema seksuaalisen halun ja katseen kohteena.

Hegemonisen vallan diskurssissa sukupuolta rakennetaan valtasuhteita ja -hierarkioita uusintamalla, minkä tuloksena mies näyttäytyy valtaapitävänä ja nainen tälle alisteisena sukupuolena. *Seksistinen diskurssi* keskittyy naissukupuolta alentavaan puheeseen, jonka seurauksena mies näyttäytyy ensisijaisena, pätevänä ja hauskana sukupuolena naisen arvon pelkistyessä vain ulkonäköön. *Toiseuttavassa diskurssissa* miessukupuolen rakentuminen syrjivän puheen kautta laajenee koskemaan naisten lisäksi myös muita perinteisestä maskuliinisesta miesnormista poikkeavia subjekteja, jolloin myös miessukupuoli jakaantuu erilaisiin hierarkkisiin positiioihin esimerkiksi etnisyyden ja toimintakyvyn mukaan. *Väkivallan diskurssissa* sukupuolet rakentuvat fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kuvausten kautta niin, että miehen representaatio kuvautuu väkivallan tekijänä ja nainen uhrina.

Yhteenvedona representaatioiden voidaan todeta mukailevan stereotyyppisiä ja haitallisia käsityksiä sukupuolista sekä naisvihan ja seksismin olevan keskeisiä teemoja, jotka kuvaavat jollain tapaa kaikkia päädiskursseja. Yhdessä seksismi ja naisviha sekä määrittelevät ”oikeanlaisen” ja hyväksytyyn naiseuden reunaehdot että luonnollistavat naisiin kohdistuvia eriarvoistavia käytäntöjä sukupuolten olemuksellisina pidettyihin eroavaisuuksiin vedoten (Manne 2017, 78–80). Seksistinen ja misogynyninen naisrepresentaatio ilmenee selkeästi esimerkiksi naisen ulkonäöstä puhuttaessa. Ulkonäködiskurssissa käy ilmi tiukat raamit ”oikeanlaiselle” naisen ulkonäölle, ja ulkoinen viehättävyys myös määrittyy seksistisessä diskurssissa naisen tärkeimmäksi ominaisuudeksi. Naisen ulkonäkö näyttelee myös keskeistä osaa miehisen katseen ja halun diskurssissa, jossa viehättävyys yhdessä miehen ”olemuksellisen” hallitsemattoman seksuaalisen halun kanssa toimii seksuaalisen häirinnän oikeuttajana. Dyerin (1992,1) mukaan se, miten ihmiset näytetään representaatioissa vaikuttaa siihen kuinka heitä kohdellaan oikeassa elämässä. Naisten seksuaalisen häirinnän ollessa hyvin yleinen ongelma esimerkiksi työpaikoilla (Tilastokeskus 2023) näkisin naista objektivoidut ja seksualisoivat mediarepresentaatiot hyvin haitallisina.

Samanaikaisesti diskurssit puoltavat aiempien tutkimusten mukaisia löydöksiä naisia alistavan vitsailun kytköksistä maskuliinisen subjektin rakentamiseen ja miesten keskinäisen yhteisöllisyyden luomiseen (Hunt & Gonsalkorale 2014; Kehily & Nayak 1997). Tämä käy ilmi esimerkiksi mieskoomikoiden tavassa puhua humoristisesti ”meistä miehistä” samalla naisten häirintää normalisoiden tai vinkkien antamisena ”kaikille miehille” hankalien naisten kanssa selviämiseen. Maskuliinisen subjektin hierarkkinen rakentuminen nivoutuu diskurssissa yhteen seksismin ja naisvihan teemojen kanssa. Samalla kun diskurssissa naissukupuoli positioidaan

hankalaksi, osaamattomaksi tai alistetuksi objektiksi, rakentuu miessukupuolelle ikään kuin vastareaktiona kilpaileva positio rennon hauskana, pätevänä ja valtaapitävänä toimijana (vrt. Suoninen 2013, 33). Kaikkien päädiskurssien voi siis nähdä yhdessä rakentavan naissukupuolta toissijaiseksi ja vähempiarvoiseksi hierarkkisesti korkeammalla olevaan miessukupuoleen verrattuna.

Väkivallan diskurssin erottuminen selkeästi omaksi tavakseen rakentaa sukupuolta on tuloksena huolestuttava. Huomionarvoista on miehen representaation rakentuminen johdonmukaisesti väkivallan tekijäksi. Miesten naisiin kohdistama väkivalta ei ole sattumanvaraisesti komiikan kontekstiin valikoitunut asetelma, vaan se mukailee todellisen maailman vakavaa ja ihmisoikeuksia rikkovaa sukupuolistuneen väkivallan ilmiötä. Tilastokeskuksen (2023) mukaan joka toinen suomalaisnainen on kokenut parisuhteessaan henkistä väkivaltaa ja joka kolmas fyysistä väkivaltaa. Tuloksissa esiintyvällä parisuhdeväkivallan temalla vitsailun voidaan todeta vähättelevän aiheen todellista vakavuutta ja uhrien kokemuksia. Lisäksi, koska representaatiolla on kyky vaikuttaa yhteiskunnallisiin asenteisiin ja yksilön tapaan kokea itsensä representaation edustajana (Paasonen 2015, 46), voi väkivaltaisen miehen representaation nähdä myös normalisoivan sukupuolistunutta väkivaltaa ilmiönä, luonnollistavan kuvaa miehestä väkivallan tekijänä ja tarjoavan näin haitallista samastumispintaa mieskatselijoille.

Feministisen tavoitteen mukaisesti otin analyysissäni huomioon intersektionaalisen näkökulman (Liljeström 2004, 12–13). Tulokset osoittavat, ettei syrjivä puhe rajoittunut pelkästään sukupuoleen, vaan koomikoiden puhe sisälsi seksistisen kielen lisäksi myös esimerkiksi ableistisia ja rasistisia ilmauksia. Nykypäivän cancel-kulttuurin sanotaan saavan ihmisiä ottamaan sanoistaan enemmän vastuuta tai jopa varomaan sanojaan hiljentämisen uhalla (Yle 2021; Paul du Quenoy 2021, 6). Tutkielman tulosten perusteella näyttäisi kuitenkin, ettei cancel-kulttuurin lainalaisuudet ulotu stand up -komiikan alueelle. Koomikon rooli toimii ikään kuin cancel-kulttuurin kumoajana ja henkilön kasvoja suojaavana maskina sallien koomikon verhoilla huumoriin jopa suoria syrjinnän ja väkivallan kuvauksia. Viime vuosien tapahtumat osoittavat samankaltaisen vitsailun johtavan muissa konteksteissa mitä todennäköisimmin julkisuuden henkilöiden cancelointiin tai velvoitteeseen julkisesta anteeksipyyntöstä, vaikka sanottua perustelisikin huumorilla tai artistin roolilla. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Lewin ja Turistin rap-kappale ”Mietin ääneen” (2022), joka on aiheuttanut misogynististen sanoitustensa vuoksi suuren kohun ja johtanut myös jo sovitun keikan perumiseen (Helsingin Sanomat 2022).

Stand upissa esiintyvät sukupuolen representaatiot eivät pelkästään ole tuottavia, vaan myös edustavia (Paasonen 2015, 40). Ne siis kertovat jotain yhteiskunnan tämän hetkisestä tilasta ja saavat stand up -komiikan näyttäytymään Lindforsin (2019) sanoin ”aikamme kuvana”. Onkin kiinnostavaa pohtia, mitä nämä vitsit kertovat yhteiskunnasta sekä sukupuoleen liittyvistä arvoista ja asenteista. Huumoria ymmärtääkseen täytyy olla tietoinen yhteiskunnan epäkohdista, muuten esimerkiksi seksistiset vitsit eivät aukeaisi kuulijalle ja sitä myötä naurattaisi. Mikä sitten tekee vitseistä hauskoja? Bernabéu (2019, 126–127) toteaa yleisön nauravan naiskoomikoiden itsensä kertomassa epäkohtia käsittelevässä huumorissa juuri sille absurdille faktalle, että kerrotut vitsit ovat osa heidän todellisuuttaan. Vitsien voi siis ajatella olevan ”surkuhupaisia” ja naurattavan shokeeraavuutensa takia. Toisaalta taas huumorin tulkinnan voi ajatella olevan aina kuulijastaan riippuvaista; onhan seksistisen huumorin suosimisen todettu myös olevan yhteydessä todellisiin naisvihamielisiin asenteisiin niin miehillä kuin naisillakin (Ryan & Kanjorski 1998). Naisten kohtaamista yhteiskunnan epäkohdista vitsailu ajatusten herättelyn toivossa ei siis välttämättä takaa, että kuulija ymmärtää vitsin tarkoitusperän ja vitsi toimii toivottulla tavalla (vrt. Bernabéu 2019; Ruiz-Gurillo 2019).

Tuloksilla on kahtalainen luonne; niistä käy hierarkioiden ylläpidon lisäksi ilmi myös koomikoiden pyrkimys totuttujen oletusten sekä hierarkkisten valtarakenteiden horjuttamiseen. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on todettu, naisten ja vähemmistöjen vitsailu itsestään ei välttämättä tarkoita yksinkertaistetusti tilanteeseen alistumista. Sen sijaan se voi toimia myös keinona saavuttaa valtaa ja aktiivista toimijuutta kääntämällä oma positio naurunalaisesta objektista päinvastaiseksi itselleen nauramaan kykeneväksi aktiiviseksi toimijaksi. (Bernabéu 2019, 123.) Tätä pyrkimystä on havaittavissa naisten ja vähemmistöjen itsensä kertomissa vitseissä, joissa esimerkiksi uudelleen määritellään äitiyden rooliodotuksia tai vitsaillaan oman vähemmistöaseman kustannuksella. Tulosten perusteella näyttäisi, että naiskoomikoilla sekä vähemmistöä edustavilla koomikoilla ensisijainen tavoite on horjuttaa hierarkioita, stereotyyppioita ja sukupuolirooleja. Mieskoomikot sen sijaan näyttäisivät enemmänkin huvittuvan niistä, mutta hyväksyvän ne. Bernabéu (2019, 128) argumentoi, että myös mieskoomikkojen tulisi osallistua esityksissään totuttujen oletuksien purkamiseen muutoksen aikaansaamiseksi.

Tutkielmani alussa pohdin kysymystä siitä, saako mistään enää vitsailla. Koen feministiseen ajatteluun (Liljeström 2004; Harding 1991) kuuluvan paikantumisen käsitteen auttavan aiheen pohdinnassa. Vitsin kertojien ja niiden kuulijoiden mahdollisesti erilaiset paikantuneet positiot

huomioon ottaen mielestäni on olennaisempaa pohtia sitä, kuka saa vitsailla ja kenestä. Hardingin (1991) mielestä tutkijan tulisi sitoutua vahvaan objektiivisuuteen ja pyrkiä tiedostamaan omien etuoikeuksiensa vaikutus esimerkiksi seksismistä hyötymiseen. Vahvan objektiivisuuden ideaan peilaten olisi järkeenkäypää, ettei lähtökohtaisesti valta-asemasta käsin vitsailtaisi alisteisemmassa asemassa olevista subjekteista. Koen siis Hardingin esittämän lähestymistavan otolliseksi tutkijoiden ohella myös esimerkiksi koomikoille.

Stand up -komiikka ja huumori ylipäättään ovat haastavia konteksteja analysoitavalle aineistolle, ja tämän koenkin siksi tutkielmani mahdolliseksi heikkoudeksi. Analyysini joukossa saattaa olla mahdollisia väärintulkintoja koomikoiden vitseistä tai tavoitteista niiden taustalla. Koen huumorissa monien rajojen olevan häilyviä; en voi olla varma, milloin koomikon tarkoituksena on ollut esimerkiksi ottaa kantaa tai olla itseironinen. Tuloksia pohtiessa on otettava huomioon, että kerrotut vitsit on esitetty koomikon roolista käsin, enkä siksi voi vetää johtopäätöksiä koomikoiden henkilökohtaisista mielipiteistä tai siitä millaisia koomikot ovat ihmisinä (vrt. Lindfors 2019). Voin sanoa vain sen, millaiseksi sukupuoli rakentuu kyseisessä stand up -esityksen kontekstissa koomikon roolin kautta. On huomattava myös, että katsomossa olevat ihmiset vuorovaikuttavat osaltaan myös koomikon suuntaan naurullaan, mikä vaikuttaa mahdollisesti koomikon sen hetkiseen tapaan olla edelleen vuorovaikutuksessa yleisöön. Nämä seikat eivät kuitenkaan poista koomikoiden puheen tuottamien representaatioiden osuutta sosiaalisen todellisuuden rakentajina ja sen myötä koomikoiden vastuuta myös siitä, millaista kuvaa todellisuudesta he tulevat rakentaneeksi.

Tutkielmani vahvuudeksi koen poststrukturalistisen lähtökohdan aineiston analysointiin. Sen mukaisesti en ole etsinyt minkään tietyn rakenneteorian ohjaamana tietynlaisia havaintoja aineistosta, vaan olen lähestynyt aihetta mikrotasolta käsin. Tämä on mahdollistanut hienovaraisen seikkojen huomaamisen ja aineiston analysoinnin yksityiskohtaisen tarkasti. Subjektipo-sition käsite on toiminut aineiston analysointia rikastuttavana ja tulkintaa tarkentavana apuvälineenä, mikä on osoittautunut olennaiseksi juuri huumorin kaltaista monitulkintaista aineistoa analysoitaessa. (ks. Jokinen 2015, 135.) Lisäksi miesten ja naisten käyttämän huumorin tarkastelu yhtäaikaaisesti samassa kontekstissa toimii vahvuutena mahdollistaen tutkielmalle myös vertailevan otteen. Tutkielmani yhtenä keskeisenä vahvuutena koen myös feministisen ajattelun mukanaan tuoman kriittisen lähtökohdan aineiston analysointiin. Koska näkökulmani tutkimukseen on feministinen, tarkoitukseni ei ole ollut pyrkiä tulosten mahdollisimman neutraaliin

ja objektiiviseen esittämistapaan (Harding 1991). Sen sijaan otan tutkielmallani henkilökohtaisesti osaa muutosta tavoittelevaan keskusteluun sekä tähtään myös ajatusten ja keskustelun heräämiseen lukijoiden keskuudessa.

Tutkielmani aineisto on muutaman vuoden vanha, vaikka se onkin viimeisin Stand Up! -ohjelman kausi. Jatkossa olisi kiinnostavaa tarkastella tämän päivän stand up -komiikkaa, kun tietoisuus naisvihasta on yleistynyt ja cancel-kulttuuri kärjistynyt. Naisvihan ja cancel-kulttuurin teemaan liittyen olisi mielenkiintoista tutkia myös stand up -komiikkaa katsomossa seuraavan yleisön kokemuksia sekä koomikoiden omien asenteiden ja kerrottujen vitsien yhteyksiä.

Lähteet

Baxter, Judith (2015) Feminist Poststructural Discourse Analysis. Tracy, Karen & Ilie, Cornelia & Sandel, Todd (toim.) The International Encyclopedia of Language and Social Interaction, 1–6.

Baxter, Judith (2003) Positioning gender in discourse: A feminist methodology. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

Bernabéu, Esther Linares (2019) The Role of Humor Discourse in the Construction of Gender Identity. *Pragmalinguistica* 27, 112–132.

Braidotti, Rosi (2016) Posthuman Feminist Theory. In Disch, Lisa Jane & Hawkesworth, M.E (toim.) The oxford handbook of feminist theory. Oxford University Press, 677.

Burt, Martha R (1980) Cultural myths and support for rape. *Journal of Personality and Social Psychology* 38:2, 217–230.

Du Quenoy, Paul (2021) Cancel culture: tales from the front lines. Washington, District of Columbia: Academica Press, 6.

Dyer, Richard (1992) The Matter of Images: Essays on Representation. London: Routledge, 1.

Engelberg, Mila (2018) Miehiä ja naisihmisiä – Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen. TANE-julkaisuja 18. TANE_Miehia_ja_naisihmisia_verkko_valmis.pdf, 56.
Viitattu 28.12.2023.

Gilbert, Joanne R (1997) Performing marginality: Comedy, identity, and cultural critique. *Text and Performance Quarterly* 17:4, 317–330.

Hanska, Jari (2023) PS:n ehdokkaat kokevat, ettei ”mitään saa enää sanoa” – Purra: ”Sananvapauden arvo ruostunut”. *Iltalehti*, 5.3.2023. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/7d57c125-c2a3-4993-80fd-46c8fb0201e4>. Viitattu 8.10.2023.

Harding, Sandra (1991) 'Strong Objectivity' and Socially Situated Knowledge. In *Whose Science? Whose Knowledge?* Ithaca, NY: Cornell University Press, 138–163.

Harju, Inkeri (2022) Suomalaista räppibiisiä syytetään naisvihamieliseksi ja seksiin painostavaksi, ravintola perui artistin esiintymisen. Helsingin sanomien artikkeli, 4.11.2022. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000009179570.html>. Viitattu 6.1.2024.

Hunt, Christopher John & Gonsalkorale, Karen (2014). Who Cares What She Thinks, What Does He Say? Links between Masculinity, In-Group Bonding and Gender Harassment. *Sex Roles* 70:1–2, 14–27.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. Johdanto-luku.

Jokinen, Arto (2015) Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Tuija Saresma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 135–136.

Juhila, Kirsi. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/>. Viitattu 8.10.2023.

Kehily, Mary Jane & Nayak, Anoop (1997) "Lads and Laughter": Humour and the production of heterosexual hierarchies. *Gender and Education* 9:1, 69–88.

Keskinen, Suvi (2005) *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat*. Sukupuoli, valta ja käytännöt. Tampere: Tampere University Press.

Koskela, Miika (2021) Ylen Marja Sannikka -ohjelma herätti keskustelun cancel-kulttuurista, wokesta ja callouttaamisesta – lue tästä, mistä termeissä on kyse. Ylen artikkeli, 23.11.2021. <https://yle.fi/a/3-12199882>. Viitattu 8.10.2023.

Liljeström, Marianne (toim.) (2004) Feministinen tietäminen: Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 11–21.

Lindfors, Antti (2019) Stand up -komiikka ja yksilöllisyyden kaksinaisuus. *Elore* 26:1, 42–47.

Manne, Kate (2017) *Down Girl: The Logic of Misogyny*. United Kingdom: Oxford University Press, 78–80.

Miettinen, Anneli (2008) Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja E32/2008. Väestöliitto: Helsinki, 53.

Mintz, Lawrence E (1985) Standup Comedy as Social and Cultural Mediation. *American Quarterly* 37:1, 71–80.

Paasonen, Susanna (2015) Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 40, 46.

Rossi, Leena-Maija (2015) Muuttuva sukupuoli: seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa. Helsinki: Gaudeamus, 15, 24.

Ruiz-Gurillo, Leonor (2019) Performing gender through stand-up comedy in Spanish. *European Journal of Humour Research* 7:2, 67–86.

Ryan, Kathryn M & Kanjorski, Jeanne (1998) The Enjoyment of Sexist Humor, Rape Attitudes, and Relationship Aggression in College Students. *Sex Roles* 38:9–10, 743–756.

Suoninen, Eero (2013) Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa *Arjen sosiaalipsykologia*. Sanoma Pro: Helsinki, 33.

Takkinen, Pihla (2022) Cancel-kulttuuria koskevat puhettavat tieteellisessä tutkimuksessa. Kandidaatintutkielma: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202201051089>.

Tilastokeskus (7.6.2023) Välituloksia eurooppalaisesta vertailutkimuksesta: Naisiin kohdistuva väkivalta hyvin yleistä Suomessa. <https://www.stat.fi/uutinen/valituloksia-eurooppalaisesta-vertailutkimuksesta-naisiin-kohdistuva-vakivalta-hyvin-yleista-suomessa>.

Viitattu 6.1.2024

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 116.